

Výzkum zaniklé středověké vsi Onšov (k. ú. Šanov, okr. Znojmo) s pomocí dálkového archeologického průzkumu, detektorové prospekce a povrchových sběrů

Research of deserted medieval village Onšov (Šanov cadastral area, Znojmo District) using archaeological remote sensing, metal detector survey and field walking

– Zdeněk Omelka* –

KEYWORDS

Deserted medieval village – Šanov – non-destructive archaeology – remote sensing – metal detector survey

ABSTRACT

By using the public aerial photographs and a series of metal detector surveys, it was possible to carry out research on the deserted medieval village of Onšov (Šanov cadastral area, Znojmo District). Crop marks reveal the ground plan of an enclosed village of rectangular shape with a gate and other internal layouts. Using metal detectors in the southern half of the village, an assemblage of metal artefacts (ferrous and non-ferrous) was collected, representing daily necessities, building components, horse equipment, militaria, etc., including a relatively large number of coins (21 pieces). Here, it was possible to capture a coin hoard of Viennese pfennigs, apparently recently disturbed. The found ceramic material also confirmed long-term settlement in the High and Late Middle Ages. By identifying crop marks and based on ceramic material and partly also using metal detector survey, an older phase of settlement of the site was revealed on the left bank of small Anšovský potok Stream from as early as the Late Hillfort period.

* Corresponding author – E-mail address: omelka@rmm.cz

<https://doi.org/10.47382/pv0662-05>

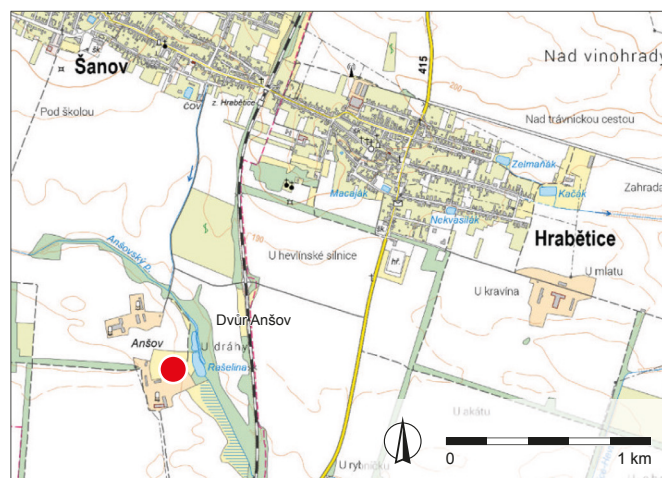
Received 31 January 2025; received in revised form 23 September 2025.
Available online 15 December 2025.

Copyright © 2025 Czech Acad Sci, Inst Archaeology Brno, and the authors.
This is an open access article under the CC BY-NC-ND 4.0 license
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).
Competing interests: The authors have declared that no competing interests exist.

1. Úvod

Archeologický výzkum zaniklých středověkých vsí (dále jen ZSV) na Moravě byl v 60. až 80. letech 20. století realizován hlavně formou velkoplošných odkryvů jejich intravilánů (Bystřec, Konůvky, Mstěnice aj.), sakrálních staveb (Divice, Narvice, aj.), opevněných šlechtických sídel (Koválov, Popice, aj.) nebo badatelskou činností regionálních archeologů povrchovými sběry a sondáží (souhrnně např. Mazáčková et al. 2016). Lokalizaci ZSV na jižní Moravě se věnovali jak archeologové (např. Nekuda 1961; Unger 1974), tak historici (např. Hosák 1972; Janíček 1995). V posledních dekádách přechází výzkum ZSV (pomineme-li záchranné archeologické výzkumy) k méně destruktivním či zcela nedestruktivním metodám. Mezi ně se řadí dálkový průzkum (na jižní Moravě např. Bálek, Unger 1996; Šedo 2013; Kovárník 2018), geofyzikální měření (např. Dresler et al. 2015; Vágner et al. 2018; 2020; Gruna et al. 2024), povrchové sběry (např. Trampota 2017; Měřinský, Unger 2019; Omelka 2023a).

Na jižní Moravě prováděli, resp. provádí, sběry keramiky k badatelským účelům B. Gruna a M. Vokáč. Dálkový průzkum v příhraniční oblasti, a to nejen v prostoru mezi Mikulovem a Znojmem, je realizovatelný téměř výhradně studiem porostových příznaků (souhrnně Bálek, Podborský 2001). Lokalizovat zaniklé vesnice v daném regionu je tedy možné kombinací metod dálkového archeologického průzkumu (analýza porostových



Obr. 1. Poloha zaniklé středověké vesnice Onšov a dvora Anšov v katastru obce Šanov, okr. Znojmo. Podkladová mapa: Mapy.cz; autor Z. Omelka.

Fig. 1. Location of Onšov DMV and Anšov farmstead in the cadastre of Šanov, Znojmo District. Base map: Mapy.cz; author Z. Omelka.



Obr. 2. Dvůr Anšov na indikačních skicích. A – rok 1824 (MZA_1824); B – rok 1877 s vyznačenou pískovnou (MZA_1877).

Fig. 2. Anšov farmstead on indicative sketches. A – year 1824 (MZA_1824); B – year 1877, with marked sand quarry (MZA_1827).

příznaků, dat z leteckého laserového skenování atd.), studiem písemných a historickým kartografických pramenů a následnou detektorovou prospekci (kovové artefakty a keramika) nebo jen povrchovými sběry (keramika). Písemné prameny (zemské desky, urbáře aj.) a kartografický materiál (vojenská mapování, indikační skici) jsou využívány jednak během přípravné fáze výzkumu, jednak pro konfrontaci se získanými daty. V historických mapách lze zkoumat také již zaniklou komunikační síť, nápadné uspořádání lánů nebo přítomnost volných/pustých ploch (Ödung). Lokalizaci Onšova do prostoru dvora Anšov uvedl do literatury F. V. Peřinka (1903, 148) již před 120 lety, a poté i další autoři (Nekuda 1961, 120; Hosák 1972, 23). Archeologické doklady však chyběly. Na základě dostupných dat (písemné a kartografické prameny, výsledky letecké archeologie, satelitní snímky) byla provedena série detektorových prospekci za účelem potvrzení či

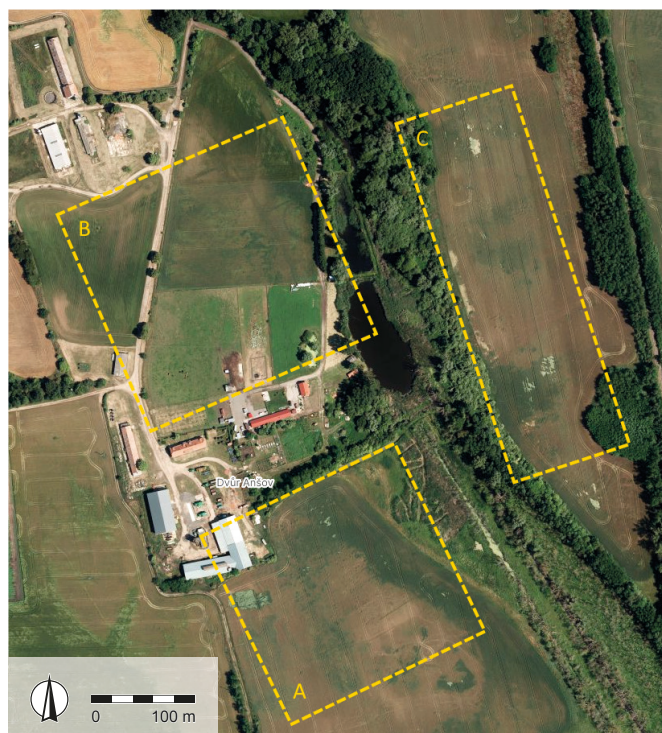
vyvrácení trvalého středověkého osídlení na potenciální zaniklé vesnici Onšov v okolí dvora Anšov. Cílem analýzy nově získaného materiálu mělo být také datování existence vesnice, a to od nejstarší po nejmladší fázi. Tento model nedestruktivního výzkumu zaniklého středověkého osídlení je dnes běžně využíván (nově Borzová et al. 2024).

2. Přírodní prostředí a popis lokality

Zaniklá středověká vesnice Onšov se nachází 1,5 km jižně od obce Šanov (okr. Znojmo) na pravém břehu Anšovského potoka. V současnosti zde stojí areál zemědělských budov, tzv. Dvůr Anšov (obr. 1). Zčásti se lokalita rozprostírá na nivních sedimentech, většina území jsou šterkopísky. V přímé blízkosti, kolem vodoteče, se nachází slatiniště, na němž byla provedena paleobotanická analýza, avšak pouze pro období atlantiku (Svobodová 1997). Na indikační skice z roku 1877 je na jižním okraji lokality zakreslena pískovna. Během 19. století pak celý prostor prošel úpravou komunikací (poľních cest) a zrušením velkého rybníka (obr. 2). Na základě prvotního studia porostových příznaků (viz kapitola 5.1) byly nezastavěné části lokality pracovně rozděleny na tři oblasti (obr. 3). Jižní část lokality je označena jako plocha A na trati „Za Anšovem“. Plochu B tvoří zčásti pole, zčásti trvale zatravněná louka, uzavřená zástavbou zemědělského areálu a Anšovským potokem. Společně představují plochy A a B uvažovanou zástavbu zaniklé vesnice. Plocha C se nachází východně na protilehlém, levém břehu Anšovského potoka na trati „U Dráhy“. V jižní části této plochy se terén prudčeji svažuje a dochází zde ke zřetelné půdní erozi. Nadmořská výška všech částí studovaného prostoru je 184–188 m.

3. Písemné prameny

V literatuře je uváděna první písemná zmínka o Onšově roku 1252, kdy byla ves psána mezi zbožím probošství křižovníků na Hradišti sv. Hypolita pod názvem *Vschewie* (CDM III, 150, č. 178; CDB IV/1, 420, č. 244). Tuto informaci poprvé přiřadil „s určitostí“ k Onšovu u Hevlína F. V. Peřinka v Matici moravské (1903, 148–149) a následně ve Vlastivědě moravské (1905, 66–67). Zde uvádí další zmínky o Onšovu v zemských deskách, a to k roku 1350, kdy drželi v Onšově synové Dobeše z Lukova dva lány a tři popluží (ZDB I, 9, č. 152). V roce 1358 je zmiňován Oldřich z Onšova (ZDB I, 33, č. 304). V roce 1365 jsou jmenovány tři osoby z Onšova: Bohuš z Křídlovic prodal Maříkovi z Onšova a jeho ženě Anně ve vsi Onšov dvůr, dva lány a tři popluží (ZDB I, 57, č. 235), Petr z Onšova prodal lán pole v Onšově Mikuláši z Prachtic (ZDB I, 57, č. 240) a je zmiňován i Zidendorfer z Onšova (ZDB I, 63, č. 365). Roku 1373 kupuje Mareš z Onšova od Bohunka z Trtenice ves Dobrou vodu (ZDB I, 104, č. 56). Nutno



Obr. 3. Letecký snímek prostoru dvora Anšov s vyznačenými pracovními plochami. Podkladová mapa: www.mapy.cz, rok 2022; autor Z. Omelka.

Fig. 3. Aerial photograph of the area of the Anšov farmstead with marked work areas. Base map: www.mapy.cz, year 2022; author Z. Omelka.

podotknout, že k osobám s přídomkem „z Onšova“ se hlásí na oficiálních internetových stránkách také obec Onšov u Vranova nad Dyjí (Obec_Onšov). Na konci 15. století je na hrušovanském panství započato pány z Vajtmile budování soustavy chovných rybníků (souhrnně Hurt 1965). S tím souvisí skupování vsí (osídlených i pustých) v regionu hrušovanského a břežanského (dříve fryšavského) panství. V roce 1481 držel ves Onšov Ludvík z Vajtmile (KP V, 119, č. 288) a jako pustá je poprvé označena roku 1524 v majetku Štěpána z Vajtmile (AČ XX, 325, č. 173). Následně ji roku 1527 prodává Šebestián z Vajtmile Janu z Pernštejna spolu s dalšími pustými vesnicemi: Našpice, Šanov, Kopnovice, Martinice, Držkrajovice, Vlkovice, Německé Bořetice a Medletice (ZDB II, 189, č. 14, 15). Roku 1581 je Onšov zmiňován stejně jako Kuzice nebo Raklenice jako pustý, avšak psán je jako nově vystavěn (ZDB III, 134–135, č. 197). V písemných pramenech je Onšov uváděn jako *Onscha*, *Onshaw*, *Onschau*, v mapových dílech a další literatuře také jako *Anschauhof*, *Anschau* nebo *Anšov*.

Kromě výše uvedených písemných pramenů v soupisu zaniklých vsí odkazuje V. Nekuda (1961, 120) k Onšovu na brněnské zemské desky (např. ZDB II, 297, č. 84, 300, č. 88; ZDB III, 9, č. 16; 14, č. 31, 340, č. 43, 433–434, č. 99 aj.). Zde figuruje ves Uncndorf/*Uncendorf* v letech 1541–1614 jako součást zboží např. spolu s pustými vesnicemi Gnast, Moskovice, Němčice atd. V rejstříku této edice je však uvedeno, že „ves Uncndorf zanikla mezi Šatovem, Chvalovicemi a Dyjákovičkami“ (ZDB III, 764), což v práci o místních jménech na Moravě uvádí také L. Hosák a R. Šrámek (1980, 183). V sousedství Vranova nad Dyjí se nachází obec Onšov, která je v písemných pramenech zmiňována také jako *Onešov*, *Onschau*, *Vneschow*, později *Unešov* a *Winschau*. Jak L. Hosák a R. Šrámek, tak autoři rejstříku zemských desek uvádí pouze dva Onšovy – zaniklý Uncndorf mezi Chvalovicemi a Šatovem a Onšov u Vranova (ZDB III, 764; Hosák, Šrámek 1980, 182–183).

4. Dosavadní archeologické průzkumy

Průzkumem ZSV prostřednictvím letecké prospekce se nejen na dotčeném území zabýval J. Kovárník (2018). V okolí dvora Anšov v 90. letech 20. století zaznamenal bodové a liniové porostové příznaky (obr. 4). Lokalita byla označena jako Hevlín VIII. Autor zde rozeznal pravidelné rozmístění objektů i určitou formu ohraničení (Kovárník 1997, 322, obr. 14). Doposud však plocha zaniklé vsi nefiguruje ani ve Státním archeologickém seznamu ČR, ani nově v Digitálním archivu Archeologické



Obr. 4. Severní část zaniklého Onšova (plocha B), označená jako lokalita Hevlín VII na leteckém snímku J. Kovárníka (1997, obr. 14).

Fig. 4. Northern part of deserted Onšov (area B) named the Hevlín VII location on J. Kovárník's aerial photograph (1997, Fig. 14).

mapy ČR. Okolní polní tratě dokumentoval na přítomnost porostových příznaků mezi léty 2015 a 2016 také D. Humpola (2015). Lokalitu dlouhodobě sleduje amatérský archeolog B. Gruna, který povrchovými sběry na ploše vsi nashromáždil keramický, ale také kovový materiál z období raného až pozdního středověku, jež poskytl na dokumentaci (viz níže). Objevení ohrazení vsi B. Grunou kolem Onšova publikoval M. Vágner v disertační práci o ohrazených zaniklých středověkých vsích (Vágner 2021, 97, tab. 4, obr. 64: B). Z dřívějších rešerší autora příspěvku není v místně příslušném Jihomoravském muzeu ve Znojmě, p. o., znám žádný archeologický materiál pocházející z prostoru Onšova, resp. dvora Anšov.

5. Metody nedestruktivního výzkumu

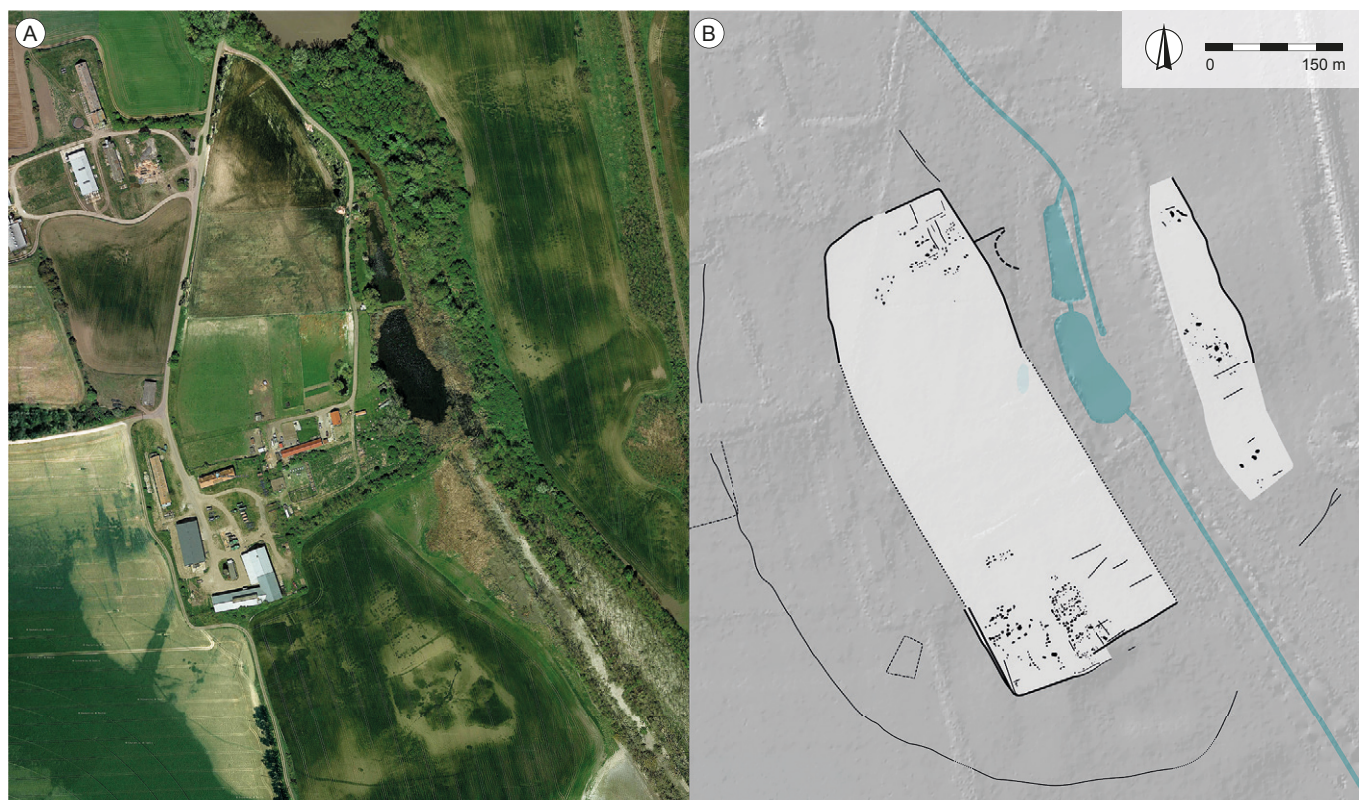
Pro studium zaniklého Onšova byly využity letecké a satelitní snímky a na základě jejich analýzy proběhly detektorové prospekce.¹ Spojením nových poznatků dálkového průzkumu a získané hmotné kultury z povrchu ornice je možno nedestruktivními metodami propojit nemovité a movité pozůstatky vesnice a případně zasadit chronologicky citlivější artefakty do kontextu vsi. Náhled na detektorové prospekce z pohledu destruktivní/nedestruktivní metody je stále otevřené téma, je možno mluvit také o málo destruktivní metodě (obecně k povrchovým sběrům např. Kuna a kol. 2004, 305–310).

5.1 Letecké snímky

Porostové příznaky, zdokumentované leteckou archeologií a satelitními snímky, patří již mezi základní zdroje informací získaných nedestruktivními metodami dálkového průzkumu a dále využitých ke studiu zaniklých středověkých vsí (Kuna a kol. 2004, 254–264; Gojda 2017, 358–361). Ve studovaném regionu dominuje monokulturní zemědělství na velkých hospodářských plochách, kde jsou porostové příznaky při vhodných podmínkách z leteckých snímků dobře rozpoznatelné. Srovnáním dostupných internetových zdrojů dat satelitních snímků z rozdílných let snímkování lze potenciální příznaky verifikovat (vyšším stupněm verifikace porostových příznaků je provedení geofyzikálních měření). Naproti tomu absence ucelenějších lesních ploch a s tím spojené intenzivní zemědělství na rovinatých lánech v podstatě zahladilo potenciální povrchové reliktu vesnic a jejich zázemí, kupříkladu plužiny (ve srovnání např. s Drahanou vrchovinou) nebo opevněná šlechtická sídla. Jejich identifikace pomocí lidarových modelů na polích je povětšinou obtížná, stejně jako vizuální prospekce v terénu. Na základě dřívějších poznatků (viz výše) byl prostor vsi podroben studiu nových i starších dostupných satelitních snímků na webových portálech, tj. Google Maps, Mapy.cz, archivní mapy Geoportálu ČÚZK a v softwaru Google Earth Pro. Grafickým propojením a korelací dostupných dat z dálkového průzkumu Země se podařilo získat částečný, avšak vypovídající půdorys zaniklé vsi a jejího bezprostředního okolí (obr. 5) s výjimkou centrální zastavěné plochy.

5.2 Detektorové prospekce a povrchový průzkum

Na základě velmi významných porostových příznaků se primárním cílem detektorových prospekci stala jižní část vesnice, plocha A. Se souhlasem společnosti AGRA ŠANOV, spol. s r.o., zde bylo provedeno mezi léty 2021 a 2024 celkem sedm detektorových prospekci. První z nich byla zjišťovací, provedená pouze autorem výzkumu náhodným směrem v rámci polygonu. Druhý a nejintenzivnější detektorový sběr byl realizován formou rojnice účastníků s odstupem cca 1 m v přirozeném směru orby. Ostatní prospekce již byly buď cílené na dohledávání mincovního depotu, nebo prováděné náhodnými směry. Všechny detektory byly nastaveny na režim „allmetal“, tedy bez



Obr. 5. Celkový pohled na plochu zaniklého Onšova. A – obraz složený ze satelitních snímků s patrnými porostovými příznaky; B – interpretace antropogenních porostových příznaků v podobě liniových a bodových objektů. Podkladová mapa: Mapy.cz, Google Maps, ČÚZK AV; autor Z. Omelka.

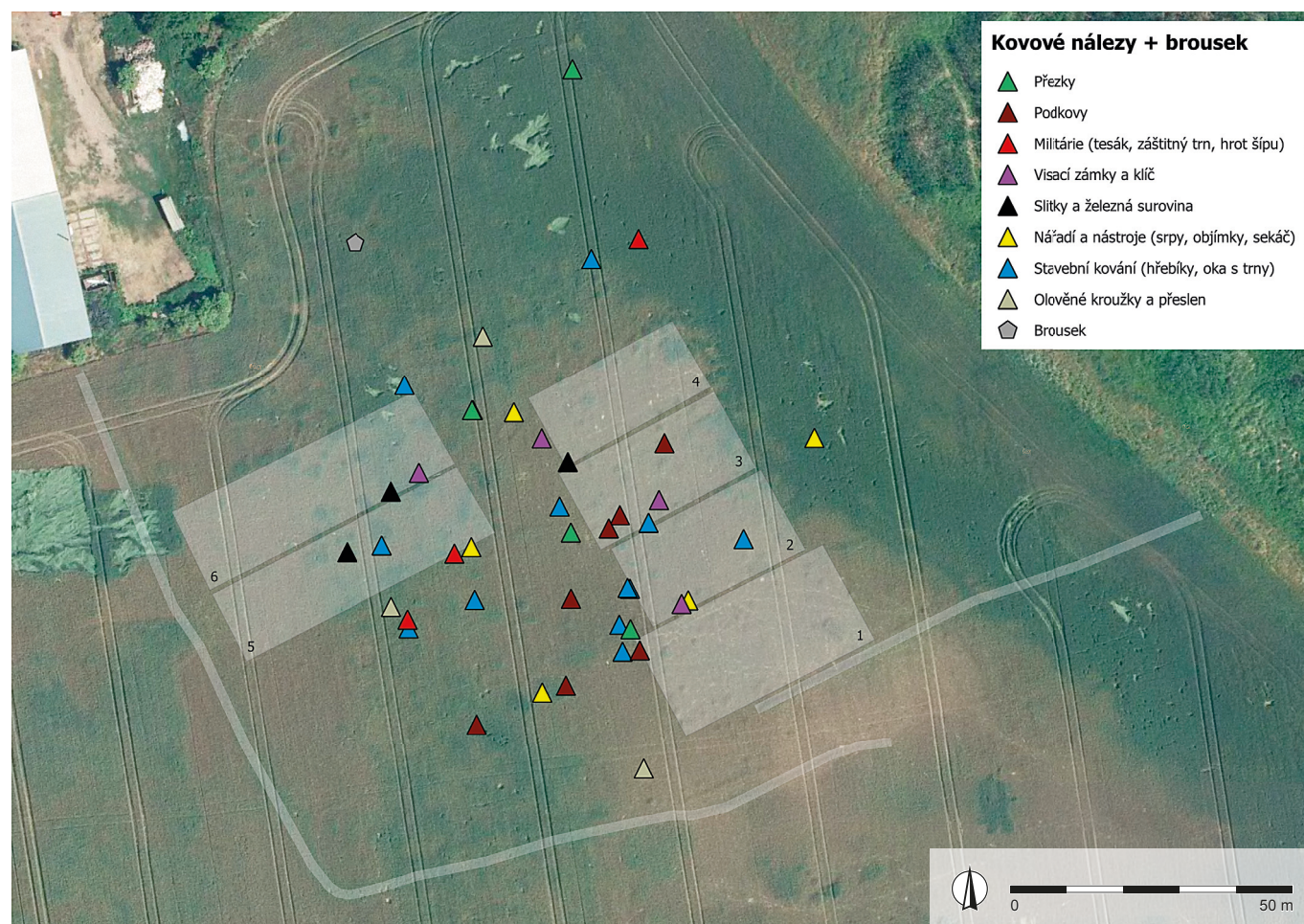
Fig. 5. General view of the area of deserted Onšov. A – image composed of satellite shots with visible signs of vegetation; B – interpretation of anthropogenic crop marks in the form of line and point features. Base map: Mapy.cz, Google Maps, ČÚZK AV; author Z. Omelka.

diskriminace želez. Polygon byl vymezen zjištěným ohrazením vesnice ze západní a jižní strany a vegetací v nepřístupném terénu z východní a severní strany. Během prospekce byly sbírány kovové (neželezné a železné) předměty a jejich poloha byla zaznamenávána fotograficky s uloženými GPS koordináty. Nejen pro datační účely byl během prospekce odebrán i keramický materiál (bez polohopisných údajů). V roce 2024 byly na základě objevených porostových příznaků a povrchových sběrů B. Gruny (viz níže obr. 22) provedeny dvě detektorové prospekce na ploše C, během nichž byly kromě kovových nálezů zaznamenávány s GPS koordináty také všechny keramické nálezy. Celkem se do prospekce zapojilo pět tzv. detektorářů (spolupracovníků Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i.), včetně autora příspěvku. Dle O. Kani ze společnosti AGRA ŠANOV, spol. s r.o., nebyli ve vymezeném prostoru v minulosti spatřeni žádní hledači s detektory kovů.

6. Analýza porostových příznaků

Porostové příznaky projeví se po mnoho let na ploše ZSV Onšov dovolují alespoň na některých částech lokality rozpoznat a interpretovat archeologické objekty, které tvoří pozůstatky zaniklé vesnice (obr. 5). Liniové a pravidelně rozmístěné bodové objekty identifikoval již J. Kovárník (1997, 322). Celkovou plochu vsi vymezuje obdélné liniové ohrazení o rozměrech cca 480 × 165 m (7,9 ha). Průběh tohoto ohrazení ve střední části lokality však lze z důvodů zástavby pouze předpokládat, ovšem na základě analogií (Bálek, Unger 1996; Vágner et al. 2020; Vágner 2021) s vysokou mírou pravděpodobnosti. Delší osa areálu, směřující od severozápadu k jihovýchodu, respektuje již zřejmě původní vodoteč – Anšovský potok a jeho protější terasu. Na kratší, jihozápadní straně ohrazení na ploše A je patrná brána, směřující kolmo k ulici. Zvlněný průběh linie ohrazení

v ústí brány je možno přičítat destrukčním/erozním následkům přítomnosti pískovny. Od jižního nároží směrem k severozápadu se ohrazení rozděluje, poté mizí pod zástavbou. Na opačné, severozápadní straně je ohrazení přerušeno novodobou cestou. Vně severní strany ohrazení jsou patrné další liniové objekty, které mohly tvořit buďto další ohrazení, nebo např. přístupovou cestu. Půdorys vesnice nejvíce dokládá její jižní část (plocha A). Delší osa zde tvoří náves, resp. ulici bez objektů o šířce cca 13 m, ke které kolmo přiléhají bodové a liniové objekty. Ty vymezují jednotlivé usedlosti. Od jižní brány směrem k severu blíže potoku lze identifikovat čtyři usedlosti o šířce cca 20, 14, 13 a 15 m a délce cca 33–38 m. Předpokládané plochy usedlostí jsou vyznačeny na distribuční mapě nálezů mincí (viz níže obr. 14). Další usedlosti se částečně projevují jak na ploše A, tak C, včetně úzkých liniových žlabů. Tyto struktury lze analogicky sledovat např. na ZSV Želice (k. ú. Přísnovice, okr. Brno-venkov). Zde je půdorys vsi díky porostovým příznakům identifikovatelný takřka v kompletní podobě. Uvnitř ohrazení jsou patrné menší plošné a liniové útvary, kolmo vedené vůči návsi, interpretované jako usedlosti, sídlištní objekty, sklepy, zásobní a kulové jámy, žlaby aj. (Bálek, Unger 1996, 436, obr. 8; Vágner et al. 2020, 112, obr. 5: 13). Obdobně se ulicová náves s kolmo budovanými usedlostmi projevuje na porostových příznacích u 14 km vzdálené ZSV Holenice (k. ú. Drnholec, okr. Břeclav), kterou dokumentoval J. Kovárník (2018, 5, obr. 2). Stejně koncipovaný půdorys lze předpokládat u Onšova. Během studia porostových příznaků byly identifikovány také bodové, plošné a liniové objekty na východním břehu Anšovského potoka, 120 m od vesnice (plocha C). Zde je patrné liniové ohrazení v délce 200 m, respektující také SZ-JV osu vodoteče, resp. terasu nad ní. Na celkové ploše cca 300 × 50 m (1,5 ha) jsou nepravidelně rozmístěné objekty a žlaby, kolmo vedené k ohrazení a vodoteči.



Obr. 6. Onšov, plocha A. Distribuční mapa kovových nálezů (bez mincí), dále brousek (pětiúhelník) a plochy interpretované jako usedlosti (1–6). Podkladová mapa: ČÚZK; autor Z. Omelka.

Fig. 6. Onšov, area A. Distribution map of metal finds (without coins), whetstone (pentagon) and areas interpreted as homesteads (1–6). Base map: ČÚZK; author Z. Omelka.

Od severozápadu západní stranou k jihu a následně k východu obkružuje lokalitu oválná linie, která respektuje půdorys vsi. Svým tvarem se část této linie shoduje s indikační skicou z roku 1824 (obr. 2B), kde je tímto obloukem vymezena plocha polí (žlutě) a luk (zeleně). Analýzou a porovnáním porostových příznaků z dostupných satelitních snímků z let 2000–2023 byly vyselektovány potenciální antropogenní objekty (vyjma moderních) od projevů vegetace. Za pomoci poloprůhledného převrstvení vhodných ortofoto snímků v grafickém editoru Photoshop byly objekty zvýrazněny do lidarového podkladu.

7. Výsledky detektorových prospekcí

7.1 Plocha A

Kovové předměty byly rozprostřeny na většině plochy uvažované zástavby vesnice (obr. 6). Nalezeny byly součásti oděvu: jedna bronzová kruhová přezka ze 14. století (obr. 7: 5) a dvě železné přezky – jedna obdélná se střední příčkou a schodkem a druhá ve tvaru D (obr. 8: 13, 14). Kulovitý bronzový knoflík (obr. 7: 1) spadá také do 14. století (Šlancarová 2022, 180–181, obr. 14). Do výbavy usedlosti lze řadit fragment klíče s dutým dříkem (obr. 8: 4), třmenový a svorníkový visací zámek a jeden třmen zámku (obr. 8: 1–3; 9). K součásti usedlosti patří jedenáct stavebních hřebíků, z toho sedm s vypouklou hlavou, dále tři stavební kování – oka s trnem (obr. 8: 5–11; 14: 2, 3). Zemědělská nářadí a náčiní představují dva fragmenty srpu, fragment sekáče a tři objímky, patrně z ručního nářadí (obr. 8: 15,



Obr. 7. Onšov, plocha A. Kovové nálezy. 1 – Bronzový kulovitý závěsek; 2, 3 – olověná kolečka; 4 – olověný přeslen; 5 – kruhovitá přezka; 6, 7 – kovové slitky. Foto a kresba Z. Omelka.

Fig. 7. Onšov, area A. Metal finds. 1 – Bronze spherical pendant; 2, 3 – lead wheels; 4 – lead whorl; 5 – circular buckle; 6, 7 – metal ingots. Photo and drawing by Z. Omelka.

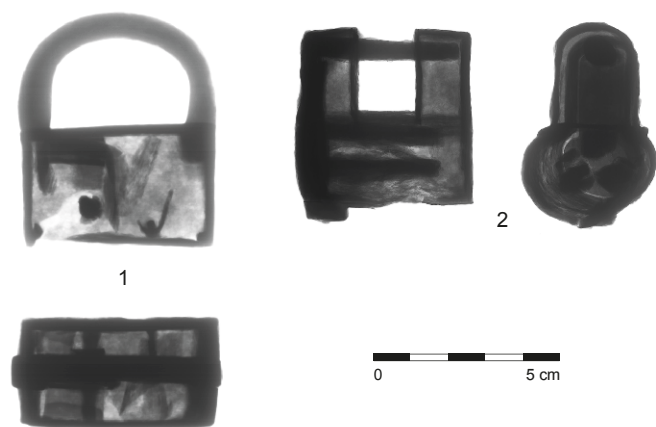


Obr. 8. Onšov, plocha A. Železné nálezy. 1–3 – Visací zámky a třmen zámku; 4 – klíč; 5–8 – hřebíky; 9–11 – oka s trny; 12 – udidlo; 13, 14 – přezky; 15 – srp; 16 – sekáč; 17 – záštitný trn; 18 – rukojeť nože/tesáku; 19 – hrot šípu s řapem; 20, 21 – objímky. Foto a kresba Z. Omelka.

Fig. 8. Onšov, area A. Iron finds. 1–3 – Padlocks and padlock shackle; 4 – key; 5–8 – nails; 9–11 – eye bolts; 12 – horse bit; 13, 14 – buckles; 15 – fragment of sickle; 16 – fragment of cleaver; 17 – crossguard tang; 18 – handle of knife/falchion; 19 – arrowhead with tang; 20, 21 – sleeves. Photo and drawing by Z. Omelka.

16, 20, 21). Řemeslné činnosti reprezentují olovené předměty: přeslen o průměru 22 mm (obr. 7: 4) a dva kroužky o průměrech 17 mm (2,5 g) a 17,5 mm (1,4 g) s otvorem o průměru 4,5 mm (obr. 7: 2, 3). Tyto olovené kroužky menších rozměrů se během posledních let s využitím detektorových prospekci dostávají do povědomí a jejich výskyt je zachycen v kontextu osídlení 11.–13. století. Interpretovány jsou jako závaží, a to buď rybářská nebo obchodní, popř. jako platidlo nebo početní peníze typu abakus (Bláha et al. 2013; Biermann et al. 2015,

58, Abb. 26; Pták et al. 2018; Beneš, John 2021, 365–366, obr. 4; Vích 2021, 64, obr. 2, 16, 18; Bartík et al. 2022, 51–52). Na 8 km SSZ vzdálené ZSV Křížkovice byl nalezen obdobný exemplář o průměru 17 mm, váha 2,1 g, s otvorem o průměru max. 3 mm. Na ploše ZSV Vrahovice (vzdálené 5 km severozápadně) byl nalezen masivnější kroužek o průměru 17 mm, s otvorem o průměru 5,5 mm, váha 12,5 g (Omelka 2023b, 102, obr. 25: 3; 64: 21). Obě vsi mají na základě archeologického materiálu doloženo mladohradištní až vrcholně středověké osídlení.



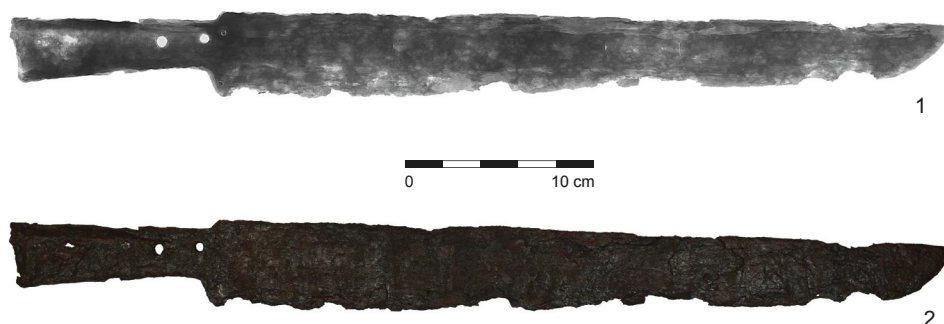
Obr. 9. Onšov, plocha A. Radiografické snímky visacích zámků. Foto M. Kmošek.
Fig. 9. Onšov, area A. Radiographic images of padlocks. Photo by M. Kmošek.

Zpracování kovu dokládají dva slitky mědi a bronzu (obr. 8: 6, 7) a železná struska (obr. 12: 6). K výbavě, resp. výstroji koně se řadí tři hřebíky podkováky, postranice a dvě udidla (obr. 8: 12; 12: 1, 4) a sedm koňských podkov ze 13. – počátku 15. století (obr. 10). Podkovy jsou opatřeny ozuby vodorovně obdélnými nebo kvadratickými, šikmo odsazenými od zadního okraje (Kaźmierczyk 1978, ryc. 46–47; Krajíc 2003, 100–109). Nalezena byla také militaria: jednoruční tesák bez záštity (obr. 11) o celkové délce 515 mm z 15. století (Žákovský, Schenk 2017, 70–72), záštitný trn stylizovaný do podoby mušle (obr. 8: 17), datovatelný od konce 14. po první polovinu 16. století (Žákovský, Schenk 2017, 76–78), fragment rukojeti nože/tesáku (obr. 8: 18) a hrot šípů rombického průřezu s trnovým řapem (obr. 8: 19) o váze 7,4 g z 13.–15. století (Žákovský, Schenk 2017, 106–107). Do výčtu železných předmětů byly pro úplnost zahrnuty i povrchové nálezy B. Gruny (obr. 12). Šest nalezených volských podkov se řadí až do novověku (např. obr. 12: 7).



Obr. 10. Onšov, plocha A. Podkovy. Foto a kresba Z. Omelka.

Fig. 10. Onšov, area A. Horseshoes. Photo and drawing by Z. Omelka.



Obr. 11. Onšov, plocha A. Tesák.

1 – Radiografický snímek; 2 – fotografický snímek. Foto M. Kmošek, Z. Omelka.

Fig. 11. Onšov, area A. Falchion.

1 – Radiographic image; 2 – photographic image. Photo by M. Kmošek, Z. Omelka.

Mincovní soubor obsahuje celkem 21 kusů z období 13. až 15. století (obr. 13; tab. 1).² České ražby zastupuje fragment pražského groše Václava IV. (obr. 13: 1) a kruhový peníz se čtyřrázem (obr. 13: 19) z Kutné Hory. Německou provenienci představuje církevní ražba feniku z Augsburgu (obr. 13: 5). Nejpočetnější složku souboru zastupují vídeňské feniky (16 × Vídeň, 1 × Vídeňské Nové Město) a jeden neurčený fragment

feniku/denáru fenikového typu. Již při prospekci se jevílo, že část nálezů se kumuluje do určité linie. Vynesení mincí do distribuční mapy vypovídá o pravděpodobném narušení nebo úplné destrukci mincovního depozitu orbou (obr. 14). Při následném pokusu o dohledání původního uložení depotu byl z hloubky cca 40 cm vyzvednut železný tesák (viz výše). Místo původního uložení mincí se prozatím nepodařilo lokalizovat.



Obr. 12. Onšov, plocha A. Železné nálezy z povrchových sběrů B. Gruny. 1, 4 – Součásti postroje; 2, 3 – hřebíky; 5 – objímka; 6 – železná surovina/struska; 7 – volská podkova. Foto a kresba Z. Omelka.

Fig. 12. Onšov, area A. Iron finds from surface prospection by B. Gruna. 1, 4 – Horse harness parts; 2, 3 – nails; 5 – sleeve; 6 – raw material/slag; 7 – ox-shoe. Photo and drawing by Z. Omelka.

Číslo nálezu	ID	Materiál	Popis
M001	M-202105907-N00031	stříbro	Pražský groš, Václav IV. (1378–1419). Mincovna Kutná Hora.
M002	M-202105907-N00032	stříbro	Fenik se čtyřrázem, Albrecht III. Habsburský (1365–1395). Mincovna Vídeň.
M003	M-202105907-N00033	stříbro	Fenik, Albrecht V. Habsburský (1411/1427–1439). Mincovna Vídeň.
M004	M-202105907-N00034	stříbro	Fenik, Wilhelm a Albrecht IV./V. Habsburský (1395–1406). Mincovna Vídeň.
M005	M-202105907-N00035	stříbro	Církevní ražba feniku se čtyřrázem na averzu, biskup Burkhard (1373–1404) až Fridrich II. (1414–1423). Mincovna Augsburg.
M006	M-202105907-N00036	stříbro	Fenik se čtyřrázem, Albrecht II. Habsburský (1330–1358). Mincovna Vídeň.
M007	M-202105907-N00037	stříbro	Fenik, Albrecht III. Habsburský (1388–1395). Mincovna Vídeň.
M008	M-202105907-N00038	měď	Falzum feniku. Imitace feniku Fridricha II. (1230–1246). Mincovna Vídeňské Nové Město.
M009	M-202105907-N00039	stříbro	Fenik, Albrecht V. Habsburský (1411/1427–1439). Mincovna Vídeň.
M010	M-202105907-N00040	stříbro	Fenik se čtyřrázem, Albrecht III. Habsburský (1388–1395). Mincovna Vídeň.
M011	M-202105907-N00041	stříbro	Fenik, Leopold IV. a Albrecht V. Habsburský (1406–1411). Mincovna Vídeň.
M012	M-202105907-N00042	stříbro	Fenik se čtyřrázem, Albrecht V. Habsburský (1411/1427–1439).
M013	M-202105907-N00043	stříbro	Fenik + půlfenik, Albrecht V. Habsburský (1411/1427–1439). Mincovna Vídeň.
M014	M-202105907-N00044	stříbro	Fenik se čtyřrázem, Albrecht V. Habsburský (1411/1427–1439). Mincovna Vídeň.
M015	M-202105907-N00045	stříbro	Fenik se čtyřrázem, Albrecht III. Habsburský (1388–1395). Mincovna Vídeň.
M016	M-202105907-N00046	stříbro/ měď	Fenik + část feniku, Albrecht V. Habsburský (1411/1427–1439). Mincovna Vídeň.
M017	M-202105907-N00091	stříbro	Fenik se čtyřrázem na averzu, Albrecht V. Habsburský (1411/1427–1439), Horní Rakousy. Mincovna Vídeň.
M018	M-202105907-N00092	stříbro	Půlfenik, Wilhelm a Albrecht IV./V. Habsburský (1395–1406). Mincovna Vídeň.
M019	M-202105907-N00093	stříbro	Kruhový peníz se čtyřrázem. Mincovna Kutná Hora. Datace 90. léta 14. – 40. léta 15. století.
M020	M-202105907-N00094	stříbro	Fenik/denár fenikového typu. Datace 1. pol. 13. století., na základě velikosti střížku, kruhu na averzu a části motivu rostlinného či zvířecího.
M021	M-202400098-N00881	stříbro	Fenik, Albrecht V. Habsburský (1411/1427–1439). Mincovna Vídeň.



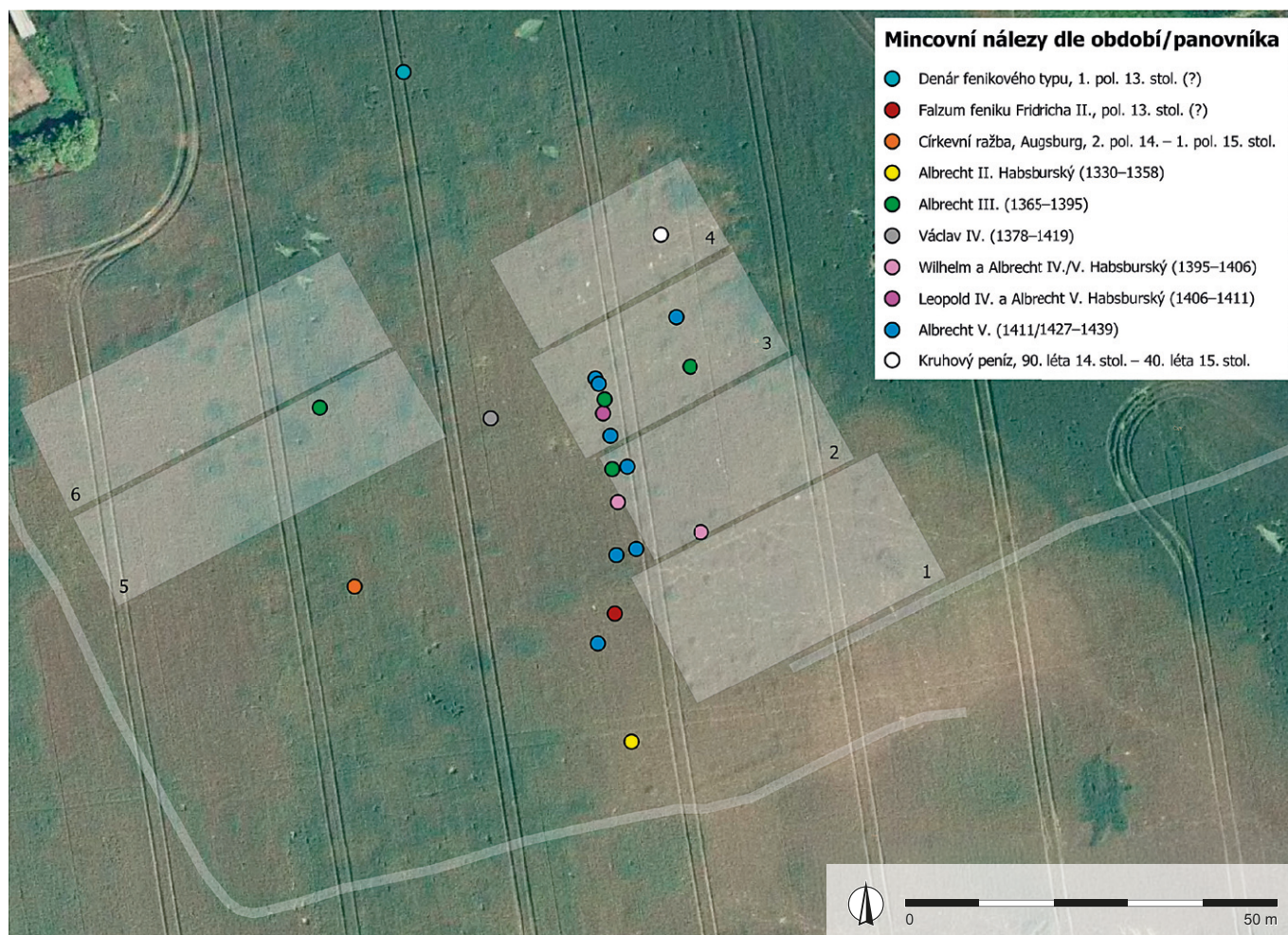
Obr. 13. Onšov, plocha A. 1 – Fragment pražského groše; 2–18, 21 – feníkové ražby; 19 – kruhový peníz se čtyřřázem; 20 – fragment denáru feníkového typu (?). Foto Z. Omelka.

Fig. 13. Onšov, area A. 1 – Prague groschen fragment; 2–18, 21 – pfennig mintage; 19 – round penny with embossing traces; 20 – fragment pfennig-types denarius (?). Photo by Z. Omelka.

Literatura	XRF: Ag	Cu	Pb	Sn	Sb	Bi	Au	Zn	Fe	Vyobrazení
Smolík 1971, 23–24, č. 17; Hána 2003	86 %	10 %	3,1 %	0,2 %	0,2 %	0,4 %	0,1 %	0 %	0,2 %	Obr. 13: 1
CNA I, B 265	86 %	11 %	2,1 %	0,4 %	0,1 %	0,2 %	0,2 %	0,1 %	0 %	Obr. 13: 2
CNA I, F a 6	58 %	38 %	2,7 %	0,3 %	0,4 %	0,1 %	0,1 %	0,1 %	0 %	Obr. 13: 3
CNA I, F a 3a	72 %	25 %	2,3 %	0,3 %	0,2 %	0,1 %	0,2 %	0,1 %	0 %	Obr. 13: 4
Steinhilber 1955, 169	84 %	14 %	1,6 %	0,4 %	0,1 %	0,1 %	0,2 %	0,1 %	0 %	Obr. 13: 5
CNA I, B 247	77 %	21 %	1,5 %	0,5 %	0,1 %	0,1 %	0,1 %	0 %	0,1 %	Obr. 13: 6
CNA I, F a 2	94 %	3 %	2 %	0 %	0,1 %	0,4 %	0,2 %	0 %	0 %	Obr. 13: 7
podle CNA I, B 139	0 %	79 %	3,4 %	11,1 %	0,2 %	0,1 %	0 %	5,8 %	0,3 %	Obr. 13: 8
CNA I, F a 6	54 %	41 %	3,9 %	0,2 %	0,4 %	0,1 %	0,1 %	0,1 %	0,1 %	Obr. 13: 9
CNA F a 2	71 %	25 %	3,4 %	0,2 %	0,3 %	0,1 %	0,3 %	0,2 %	0,1 %	Obr. 13: 10
CNA I, F a 4	65 %	30 %	4 %	0,4 %	0,4 %	0,1 %	0,2 %	0,1 %	0,1 %	Obr. 13: 11
CNA I, F a 6	55 %	40 %	3,1 %	0,3 %	0,4 %	0,2 %	0,1 %	0,1 %	0,1 %	Obr. 13: 12
CNA I, F a 6	52 %	43 %	3,4 %	0,3 %	0,4 %	0,3 %	0,1 %	0,1 %	0,1 %	Obr. 13: 13
CNA F a 3 – půlfenik	74 %	23 %	2,3 %	0,5 %	0,3 %	0,1 %	0,2 %	0 %	0 %	Obr. 13: 14
CNA I, F a 6	51 %	43 %	4,2 %	0,2 %	0,4 %	0,2 %	0,2 %	0,1 %	0,1 %	Obr. 13: 15
CNA I, F a 2	73 %	24 %	2 %	0,1 %	0,2 %	0,1 %	0,3 %	0,1 %	0,1 %	Obr. 13: 16
CNA I, F a 6	41 %	52 %	5,7 %	0,3 %	0,4 %	0,4 %	0,1 %	0 %	0,1 %	Obr. 13: 17
	0,9 %	94 %	0,5 %	2 %	0,2 %	0 %	0 %	1,9 %	0,1 %	Obr. 13: 18
CNA I, F a 5	74 %	22 %	3,3 %	0,8 %	0,2 %	0,1 %	0,2 %	0 %	0,1 %	Obr. 13: 19
CNA F a 3 a – půlfenik	85 %	9,7 %	3,7 %	0,7 %	0,2 %	0,3 %	0,2 %	0 %	0,1 %	Obr. 13: 20
Gregor, Hána 2020, 2–3	87 %	8,8 %	2,3 %	0,8 %	0,3 %	0,2 %	0 %	0 %	0,2 %	Obr. 13: 21
CNA I, B120 (?), B152 (?)	92 %	5 %	1,7 %	1 %	0,1 %	0,1 %	0,1 %	0 %	0,1 %	Obr. 13: 22
CNA I, F a 6	–	–	–	–	–	–	–	–	–	Obr. 13: 23

Tab. 1. Onšov, plocha A. Mincovní nálezy včetně výsledků XRF měření spektrometrem. Procentuální hodnoty vyjadřují početní průměr hodnot měření povrchu averzu a reverzu mince. Pokud jsou uvedena dvě měření, jde o jednotlivé mince.

Tab. 1. Onšov, area A. Coin finds incl. results of XRF analysis with spectrometer. The percentage values represent the numerical average of the obverse and reverse surface measurements of the coin. If two measurements are given, they are individual coins.



Obr. 14. Onšov, plocha A. Distribuční mapa mincovních nálezů a plochy interpretované jako usedlosti (1–6). Podkladová mapa: ČÚZK; autor Z. Omelka.

Fig. 14. Onšov, area A. Distribution map of coin finds and areas interpreted as homesteads (1–6). Base map: ČÚZK; author Z. Omelka.

Na ploše A byla nalezena v menší míře grafitová keramika. Z celkového množství 17 kusů jsou zastoupeny dva okraje – svisle seříznutý a ploché, zevnitř neprožlabené okruží – oba dle materiálu mladohradištního charakteru (obr. 15: 1, 2). Dále jsou to tři okraje přehnuté s podžlabením, např. ze zásobnicového hrnce (obr. 15: 3). Jednou se vyskytuje kyjovitý okraj zásobnice. Zbýlých 11 exemplářů jsou části podhrdlí, výdutě a spodní části nádob, z toho čtyři kusy představují výduť o tloušťce 5–7 mm s příměsí jemné slídy. Jádrem souboru je keramika ze 13.–15. století (82 ks), obsahující hrnce a pokličky, konvice, misky, masivní tuhové zásobnice apod. Okraje hrnců jsou zastoupeny takto: devět kusů přehnuté, výrazně podžlabené; šest kusů svisle až kuželovitě přehnuté, výrazně podříznuté až podžlabené/střečovité; tři kusy přehnuté, lehce podžlabené (obr. 15: 4–8). Okraje misky byly nalezeny v počtu čtyř, okraj kahanu jeden (obr. 15: 9–12). Výdutě jsou prezentovány 37 střepy, z toho čtyři se žlábkovou výzdobou (obr. 15: 13). Ucha hrnců a konvic jsou čtyři, z toho jedenkrát zdobený vpichy (obr. 15: 19). Dna nádob jsou v deseti exemplářích. Poklička zvoncovitá/kónická je zastoupena jednou, plochá šestkrát (obr. 15: 14–18). Vyskytuje se keramika jemně plavená, s písčitou příměsí a písčitá, v menší míře slídnatá. Převažuje redukční výpál světlé až tmavě šedé keramiky na povrchu se světle šedou barvou na lomu, dále byl zaznamenán sendvičový výpál a jednou keramika zakuřovaná. V menší míře se vyskytuje oxidační výpál žluté až oranžové barvy, s písčitou příměsí.

Při detektorové prospekci byl nalezen také kamenný nástroj – brousek – dlouhý 59 mm, oválného průřezu o rozměrech

max. 40–42 mm (obr. 16). Jeden konec je oblý, druhý je plošně zabroušen (zřejmě pracovní plocha). Brousky jsou v zemědělské společnosti předměty denní potřeby, středověk nevyjímaje. Tvarově obdobné (avšak bez zabroušené plochy na jednom konci) jsou nacházeny jak v kontextu vrcholně středověkých zaniklých vsí, např. Bystřec (Belcredi 2006, 383, tab. L: 6), tak v mladohradištním období, např. v intravilánu Přerova (Procházka et al. 2020, 107–112, obr. 49: 21).

7.2 Plocha C

Detektorové prospekce byly zaměřeny na plochu výskytu porostových příznaků (obr. 17). V souboru nálezů jsou zastoupeny výhradně železné předměty, s výjimkou jednoho: bronzová tyčinka zakončená otevřeným kroužkem (obr. 18: 3). Jde o trn z kruhové přezky, viz např. přezky z výzkumu na Rašínově ulici v Brně (Žůbek 2002, 150, obr. 4: 1, 2). Z mužského hrobu z druhé poloviny 13. až 14. století na hřbitově v Tasově pochází dvě přezky s trny, které byly součástí oddělených nohavic (Unger 2011b, 675–676, obr. 4). Kolekce bronzových přezek s trny pochází také z výzkumu kostela při zaniklých Narvicích (Unger a kol. 1980, 49–51, obr. 31: 15, 18). Následují již pouze železné předměty. Jsou to dvě obdélné přezky, z toho jedna se střední příčkou (obr. 18: 1, 2). Dále je to nůž s řapem oboustranně odsazeným, hřbet je obloukovitě klenutý (obr. 18: 7). U této varianty nože je datování široké, vyskytují se od 10. století, během 13. a 14. století však odeznívají (Vích, Žákovský 2016, 322–324). Ojediněle se však vyskytují až do novověku (Boháčová, Hošek 2009, 374).



Obr. 15. Onšov, plocha A. Výběr z keramických nálezů. 1–8 – Okraje hrnců; 9–12 – okraje mis a kahan; 14 – zvoncovitá poklička; 15–18 – ploché pokličky; 19 – ucho konvice. Foto a kresba Z. Omelka.

Fig. 15. Onšov, area A. Selection of ceramic finds. 1–8 – rims of bowls and 'kahan'; 14 – bell-shaped lid; 15–18 – flat lids; 19 – kettle handle. Photo and drawing by Z. Omelka.

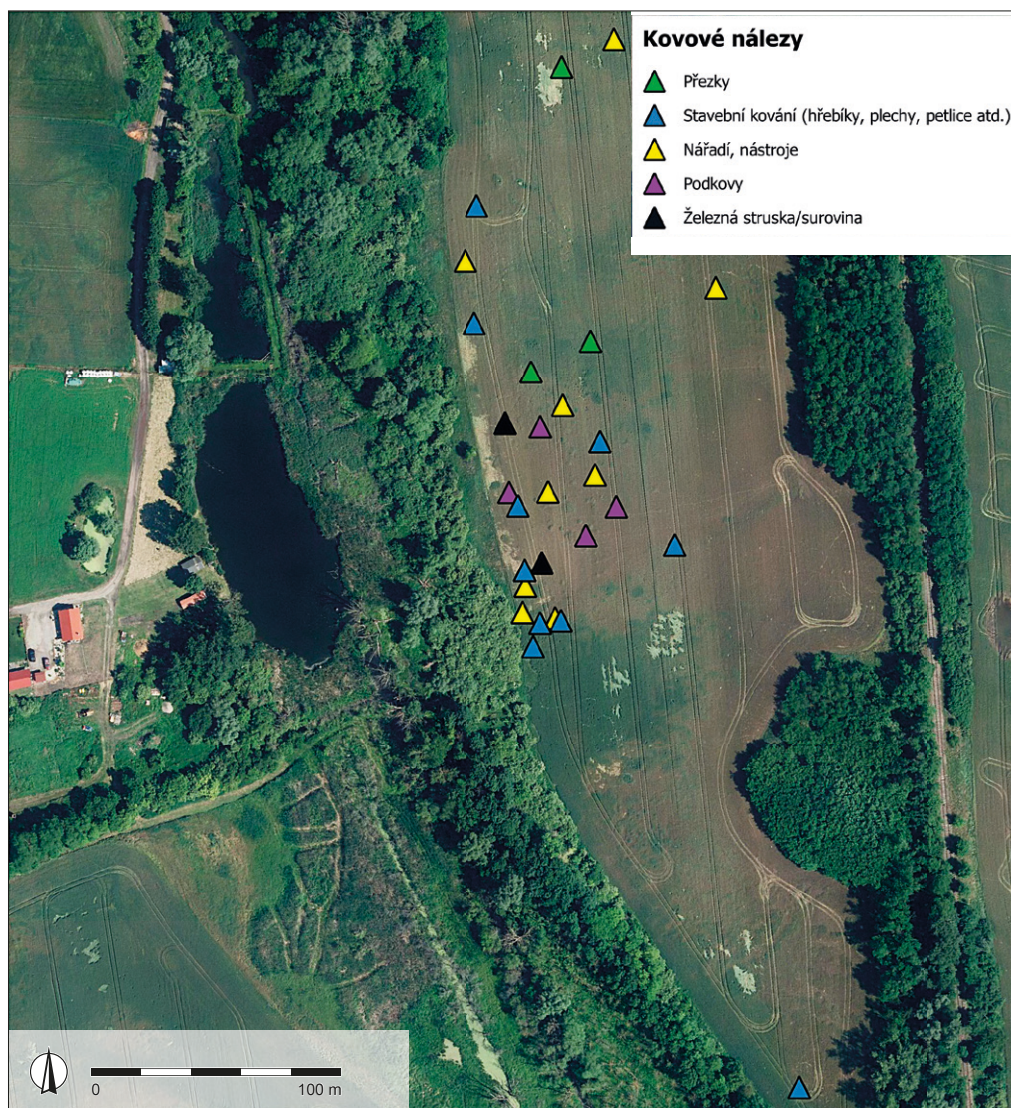


Obr. 16. Onšov, plocha A. Brousek. Foto a kresba Z. Omelka.

Fig. 16. Onšov, area A. Whetstone. Photo and drawing by Z. Omelka.

K osobní výbavě, resp. k domácnosti patří také kapkovitá, resp. mandlovitá ocílka (obr. 18: 6). Ty jsou nacházeny v prostoru vrcholně a pozdně středověkého osídlení, např. v zaniklých Konůvkách (Měchurová 1997, 123, 218, tab. LXI: 10), nebo v okolí hradů (Vích 2020, 356, obr. 4: 15). Mezi ruční řemeslné nářadí se řadí subtilní kladivo s rozeklaným koncem, tzv. americké, také tesařské, ševcovské, případně kovářské (obr. 18: 4). Jeho

datace je na základě archeologických nálezů udávána široce od raného až po pozdní středověk (Krajč 2003, 164–165), z výzkumů jihomoravských zaniklých vsí jsou známy exempláře např. z Bystřice (Belcredi 2006, 359, obr. XL: 2) nebo z Konůvek (Měchurová 1997, 90, tab. LIV: 9). Celkem byly nalezeny čtyři koňské podkovy, z nichž nejstarší jsou dva fragmenty podkov se zvlněným okrajem (obr. 19: 1, 2), které lze datačně zařadit do 11.–12. století, popř. do první poloviny 13. století (Kaźmierczyk 1978, ryc. 46–47; Novotný 1979, 287, tab. 2; Krajč 2003, 102; Drnovský, Guricová 2016, 57), dále pak jedna podkova s vodorovně hrotitým a jedna s vodorovně obdélným, šikmo odsazeným okrajem (obr. 19: 3, 4). Obě jsou zařaditelné do 14. století. Nalezeny byly také dva hřebíky, tzv. podkováky. Tři volské podkovy se řadí až do novověku. Kovářskou činnost dokládají dva kusy železné strusky/suroviny (obr. 18: 9, 10). Zemědělskou činnost zastupují čtyři hřeby do bran (obr. 20: 8–11), ani jeden exemplář není opatřen záseky. Patrně z ručního nářadí pochází objímka (obr. 18: 8). Ke stavebním kování patří pět hřebíků, z toho dva s vypouklou hlavou (obr. 20: 1, 2), pravděpodobný fragment kování (obr. 20: 3), část petlice s trnem (obr. 20: 4), podélné kování s liliovitým zakončením (obr. 20: 5), trn s okem a kroužkem (obr. 20: 6) a plechy se zesílenými okraji spojené hřebíkem (obr. 20: 7).



Obr. 17. Onšov, plocha C. Distribuční mapa kovových nálezů. Podkladová mapa: ČÚZK; autor Z. Omelka.

Fig. 17. Onšov, area C. Distribution map of metal finds. Base map: ČÚZK; author Z. Omelka.



Obr. 18. Onšov, plocha C. Železné nálezy. 1–3 – Přezky; 4 – tesařské kladívko; 5 – klín; 6 – mandlovitá ocílka; 7 – nůž s trnem; 8 – objímka; 9, 10 – železná surovina/struska. Foto a kresba Z. Omelka.

Fig. 18. Onšov, area C. Iron finds. 1–3 – Buckles; 4 – carpenter's hammer; 5 – wedge; 6 – almond-shaped iron flint; 7 – knife with tang; 8 – sleeve; 9, 10 – iron raw material/slag. Photo and drawing by Z. Omelka.



Obr. 19. Onšov, plocha C. Podkovy. 1, 2 – Podkovy se zvlněným okrajem, 11.–13. století; 3, 4 – fragmenty podkov, 14. století. Foto a kresba Z. Omelka.
Fig. 19. Onšov, area C. Horseshoes. 1, 2 – Wavy-rimmed horseshoes, 11th–13th centuries 3, 4 – horseshoe fragments, 14th century. Photo and drawing by Z. Omelka.

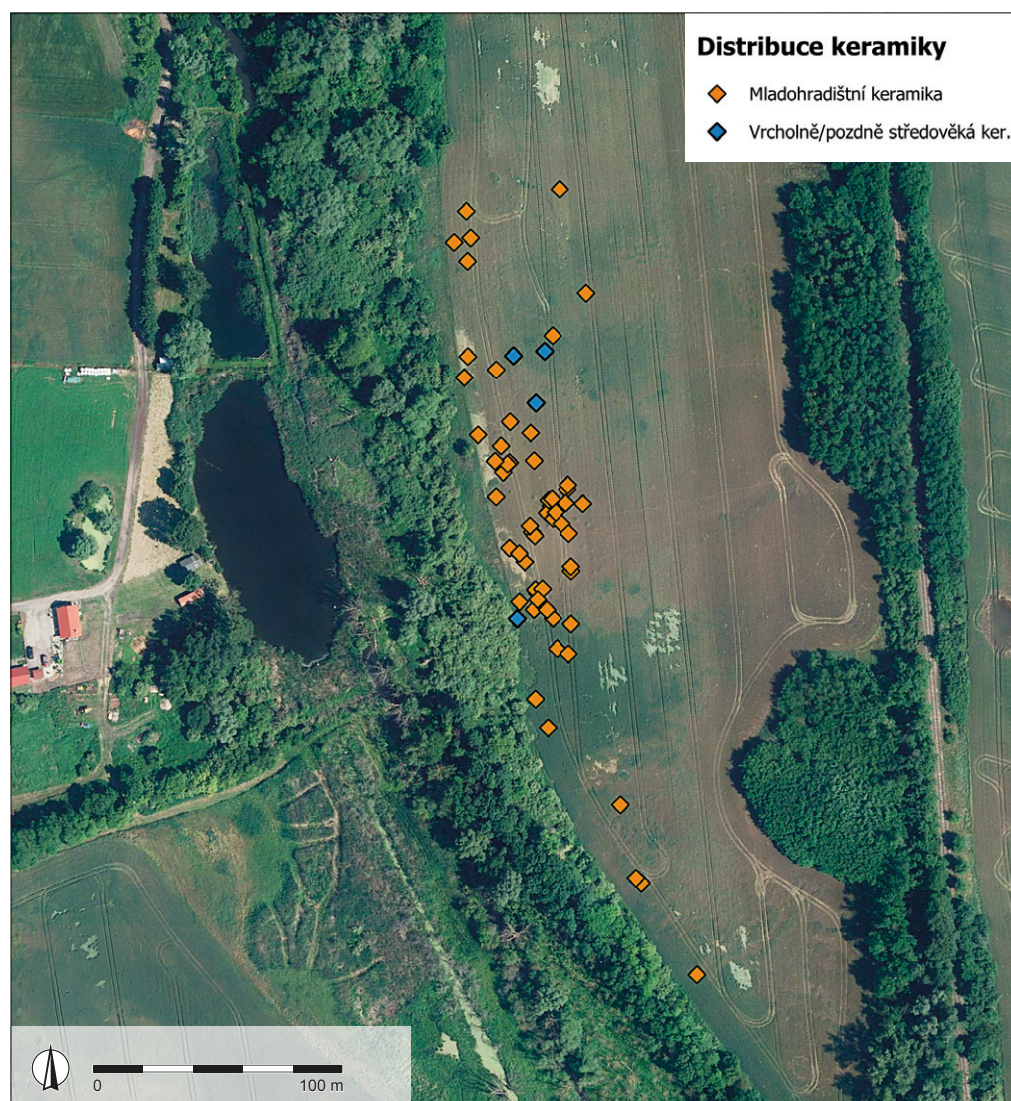


Obr. 20. Onšov, plocha C. Železné nálezy. 1–2 – Hřebíky; 3–7 – stavební kování; 8–11 – hřeby z bran. Foto a kresba Z. Omelka.
Fig. 20. Onšov, area C. Iron finds. 1, 2 – Nails; 3–7 – construction hardware; 8–11 – nails from horse. Photo and drawing by Z. Omelka.



Obr. 21. Onšov, plocha C. Výběr z keramických nálezů z prospekce B. Gruny. 1, 6, 9 – okraje; 2–4, 7, 8, 10–14, 16 – výdutě; 15 – spodek/dno. Foto a kresba Z. Omelka.

Fig. 21. Onšov, area C. Selection of ceramic finds from prospection by B. Gruna. 1, 6, 9 – pot rims; 2–4, 7, 8, 10–14, 16 – shoulder/body; 15 – base. Photo and drawing by Z. Omelka.



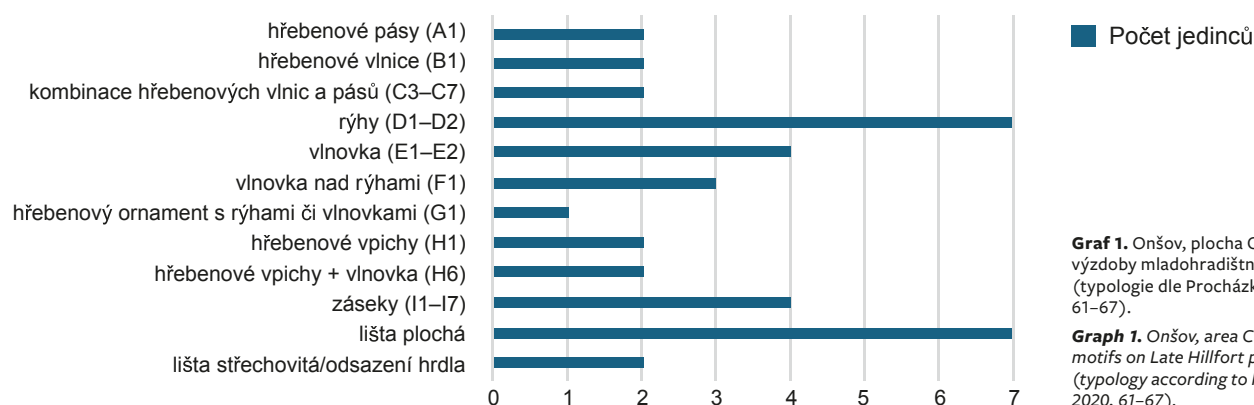
Obr. 22. Onšov, plocha C. Distribuční mapa keramických nálezů. Podkladová mapa: ČÚZK; autor Z. Omelka.

Fig. 22. Onšov, area C. Distribution map of ceramic finds. Base map: ČÚZK; author Z. Omelka.

První rozsáhlejší sběr keramiky na ploše C provedl B. Gruna. Výsledkem je keramický soubor cca 40 střepů z 11. až 12. století (obr. 21). Graftivá keramika obsahuje okraje zaoblené, seříznuté a římsovité, výdutě s hřebenovými vpichy, záseky, žlábký, rýhami, vlnovkami a vlnicemi, dále nezdobné výdutě a spodky. Většina střepů je datována do mladšího mladohradištního stupně (MDH 2), tedy do druhé poloviny 11. století až 12. století (Procházka et al. 2020, 52). V souboru se však vyskytuje i keramika 11. století (obr. 21: 4, 9–12), a to v podobě výdutě s hřebenovými vpichy, dále v kombinaci s vlnicí (osobní sdělení A. Balcárková). V počtu sedmi kusů je zastoupený nejmladší materiál z 13. století:

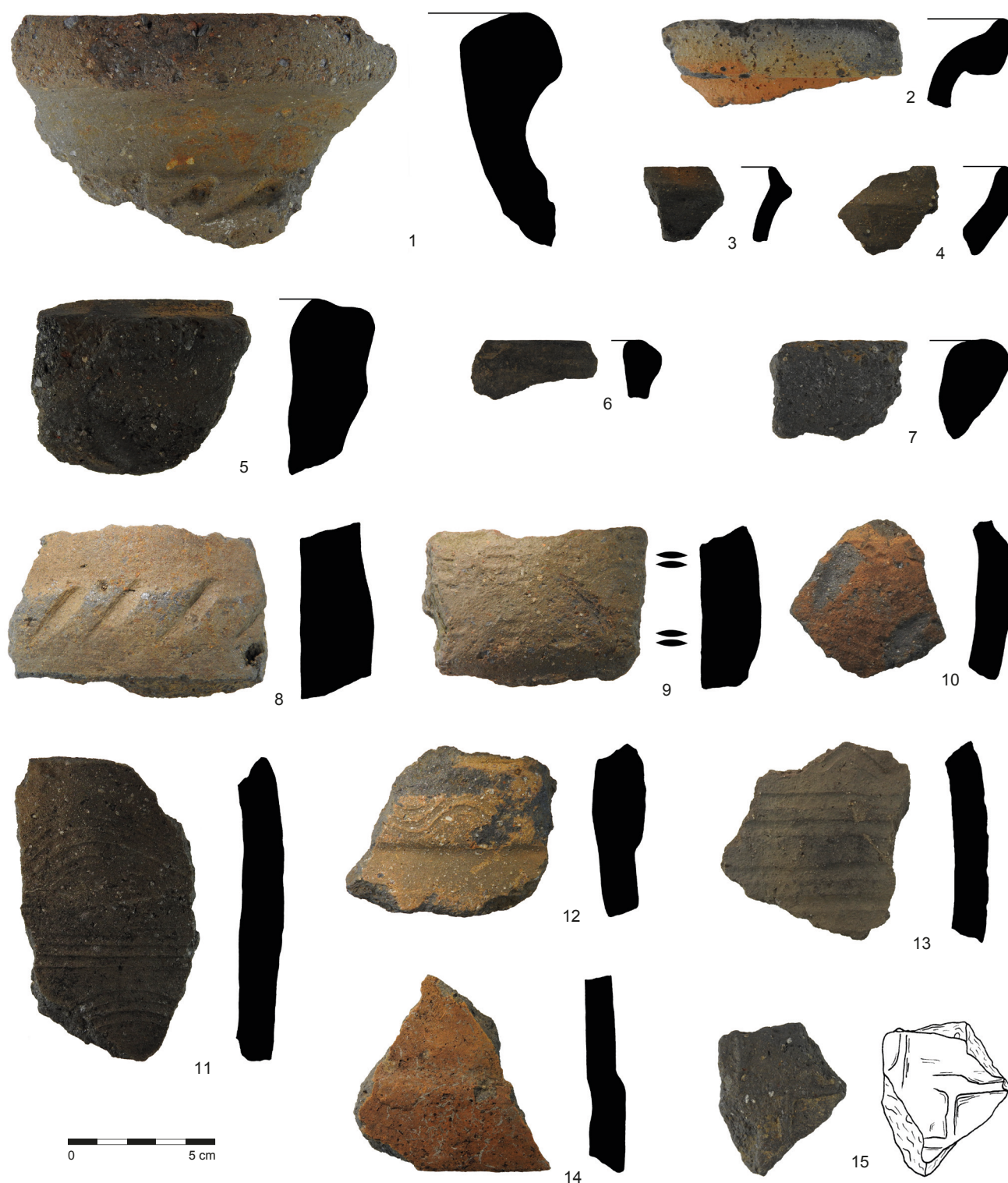
tři seříznuté/střechovité podžlabené okraje a čtyři výdutě s jemnou slídou a grafitem. Tento typ keramické hmoty řadí B. Gruna na základě výzkumu regionálních hrnčířských proveniencí právě do 13. století (osobní sdělení).

Při následných detektorových sběrech byly sbírány oproti ploše A také všechny střepy se záznamem GPS (obr. 22). V keramickém materiálu dominuje mladohradištní keramika 11. až 12. století (46 ks). Sem se řadí okraje (7 ks): kyjovité, palicovité, kuželovité seříznuté a vytažené s lištou (obr. 23: 1–7). Z celkového počtu 39 výdutí je 17 kusů zdobených (graf 1), a to rýhami, vlnovkami, hřebenovými vpichy, vlnicemi, kombinacemi vlnic a pásů/vlnovek



Graf 1. Onšov, plocha C. Motivy výzdoby mladohradištní keramiky (typologie dle Procházka et al. 2020, 61–67).

Graph 1. Onšov, area C. Decorative motifs on Late Hillfort period pottery (typology according to Procházka et al. 2020, 61–67).



Obr. 23. Onšov, plocha C. Výběr z keramických nálezů. 1–7 – Okraje; 8–14 – výdutě; 15 – dno. Foto a kresba Z. Omelka.

Fig. 23. Onšov, area C. Selection of ceramic finds. 1–7 – Pot rims; 8–14 – shoulder/body; 15 – base. Photo and drawing by Z. Omelka.

a rýh, záseky i plastickou výzdobou ve formě lišt (obr. 23:8–14). Ve třech případech je výzdoba umístěna na liště (obr. 23:8, 9, 12). Jedna z nich je zdobena dvěma řadami dvojitých mělkých čokovitých vrypů (obr. 23:9). Soubor obsahuje také sedm zlomků spodních částí nádob se dny a den, z čehož jedno dno je opatřeno reliéfní hrnčířskou značkou ve formě kříže, popř. mřížky (obr. 23:15). Přehled značek z mladohradištní keramiky ze zaniklých Mstěnic uvádí

V. Nekuda (2000, obr. 302), souhrnně A. Balcárková et al. (2017, 127–128, tab. 51, 52). Mladohradištní materiál obsahuje nádoby z keramické hmoty s hrubou i jemnou příměsí grafitu, oxidačního i redukčního výpalu. Keramika s příměsí jemné slídy ze 13. století byla nalezena v podobě výdutí v počtu sedmi kusů. Vrcholně a pozdně středověká keramika se vyskytuje výjimečně (čtyři střepy), stejně jako pravěká a novověká (celkem šest kusů střepů).

8. Interpretace dat

8.1 Půdorys vesnice

Středověká vesnice, uzavřená obdélným, místy zdvojeným ohrazením (plochy A a B), dosahuje cca 8 ha (dle ortofota 480 × 165 m). Lokalita patří mezi průměrně velké dosud zkoumané ohrazené zaniklé vesnice na jižní Moravě (Bálek, Unger 1996, 438; Vágner 2021, tab. 6). Podle polohy a orientace identifikovaných půdorysů jednotlivých usedlostí a umístění dalších porostových příznaků procházela středem vesnice v její delší ose komunikace. Na základě toho ji lze označit jako tzv. silnicovou ves (Černý 1979, 56–59, obr. 17–25; nově k půdorysům středověkých vsí Škabrada 2022, 159–247). Na jižním konci byla komunikace uzavřena bránou. Silnice do ní ale nevedla přímo, tak jako u jiných známých lokalit, ale v jihozápadní části ohrazení byl několik metrů široký odskok směrem k jihu a brána směřovala kolmo k její delší ose. Další bránu lze předpokládat na severní straně, pravděpodobně v místě, kde stávající komunikace protíná linie ohrazení vesnice. Porovnání císařských otisků z roku 1824 (obr. 2A) s rekonstruovanou osou vesnice a předpokládanou polohou severní brány ukazuje, že tehdejší cesta – zrušená již v roce 1877 (obr. 2B) – tuto osu částečně respektovala.

Stejně tak půdorys vsi respektuje vodní tok (Anšovský potok). Porostové příznaky na jižní části vesnice (plocha A) vyvědlují minimálně čtyři usedlosti. Dle uvažované šířky modulů tehdejších usedlostí mezi 18 a 25 m (viz Škabrada, Pešková 2006, 166–172) by podél středové ulice bylo zbudováno ke třiceti usedlostem. U zaniklých Želic, kde se délka vsi pohybuje okolo 435 m, je odhadováno asi 25 usedlostí (Vágner et al. 2020, 113). Šířka a orientace příznaků napovídá ke štitové orientaci usedlostí na Onšově. Liniové objekty a linie drobných bodových objektů, nacházející se za usedlostmi, lze interpretovat jako členění jednotlivých parcel formou oplocení, dělení zahrádek, žlabů či kanálů (pro srovnání Belcredi 2006, obr. 169). Některé liniové objekty dosahují délek přes 30 m – na ploše A od usedlostí kolmo směrem k vodoteči a na ploše B v severovýchodním rohu je patrný systém linií, navzájem kolmých. Otázkou je soudobá či nesoudobá existence oválně vedené linie, obepínající vesnici v jihozápadní části. Mohlo jít o cestu obcházející ves, která po zániku vsi postupně plnila funkci meze mezi loukami a poli. Plocha C obsahuje liniový útvar dlouhý cca 260 m, tvořící pravděpodobně ohrazení dalšího osídlení na východní terase Anšovského potoka. V podélném prostoru, širokém 50–60 m a vymezeném sva- hem k vodoteči z jedné a ohrazením z druhé strany, se nachází nepravidelné shluky objektů, na několika místech rozdělených tenčími liniovými objekty kolmými na vodoteč. Tento pás objektů se nachází vzdušnou čarou 100–150 m od prostoru Onšova.

8.2 Nálezy

Ač je prezentovaný náleзовý soubor pouhým zlomkem množství artefaktů získávaných při velkoplošných terénních výzkumech, kovový a keramický materiál představuje standardní náplň hmotné kultury vrcholně středověké vesnice. Jako příklad z posledních let lze uvést dlouhodobé povrchové sběry keramiky na ZSV Husí a Vaňkouš (Kolomazníček 2021, 152–165) nebo detektorové prospekce na ZSV Aloha a Kelčín (Omelka 2023a). Nekovový materiál ze zaniklého Onšova představují fragmenty kuchyňské keramiky (hrnce, ploché a zvoncovité pokličky, konvice, misky) a další výbava usedlostí (kahany, masivní tuhové zásobnice) redukčního i oxidačního výpalu. Kovové nálezy prezentují inventář zemědělských usedlostí (zámky, různá stavební kování, zemědělské nářadí a nástroje) a také nepřímé doklady kovářské činnosti (železná surovina a strusky). Koňské podkovy a udi- dla jsou již standardními nálezy na zaniklých vsích. Militaria

jsou zastoupena tesákem, záštitným trnem, rukojetí tesáku (?) a hrotem šípu (obr. 8: 17–19; 11). Vzhledem k tomu, že tesáky patřily ve střední Evropě mezi nejoblíbenější a nejrozšířenější druh zbraní mezi všemi vrstvami obyvatelstva 15. století (Žákovský, Schenk 2017, 27), nic nenavědčuje násilnému zániku vsi. Mincovní materiál je datován do první poloviny 13. století (viz tab. 1, č. M020) až poslední čtvrtiny 15. století. To odpovídá také písemným pramenům. Poloha mincí v ornici, respektující také směr dlouhodobé orby, svědčí o destrukci depotu mincí z období počátku 15. století. Indukují to i dva nálezy dvojice příkorodovaných mincí (obr. 13: 13, 16). Pokud lze uvažovat o uložení fenikového a půlfenikového souboru mincí, který byl rozorán na ploše přibližně 40 × 5 m (s minimálním vlivem postdepozičních procesů orbou ve směru východ–západ), tvořil by uložený depozit 11 exemplářů. Depot by tak obsahoval mince od Albrechta III. (1365–1395) po Albrechta V. (1411/1427–1439). Popřípadě je možné ke kumulaci mincí připojit další tři soudobé feniky cca 8 m východně od linie nálezů. Je pravděpodobné, že původ mincovního depozitu lze hledat v destrukci usedlosti č. 3 (obr. 14). V ploše depotu se nachází i zřejmě falzum feniku Fridricha II. (1230–1246), který není v souboru soudobý a jde pravděpodobně o ztrátovou minci v rámci vesnice (viz např. Černo- horský 2016, 277). Původ mincí v poměru 2 × česká, 1 × německá a 17 × rakouská ražba dokládá tehdejší trend rozšíření rakous- kých (a německých) fenikových nominálů v příhraničí a dále do Čech a na Moravu, a to již od 13. století (Grossmanová 2015; Zaoral 2017). To se projevuje i na dalších zkoumaných zaniklých vsích v regionu (Omelka 2023b, 101, graf. 1). V kontextu zaniklé středověké vsi se dva hromadné nálezy mincí, obsahující feniky a pražské groše, objevují opět na současném katastru Šanova. V okolí zámku Emín (3,3 km severozápadně od Šanova), na ploše vsi Martinice (resp. Johannesdorf – osobní sdělení B. Gruna) byly nalezeny dva soubory mincí, oba po 11 kusech, chronologicky uzavřené do let 1276–1340 a 1365–1493 (Černo- horský 2016, 277–282). Oba depoty byly nalezeny v intravilánu vesnice, a jde tedy stejně jako v případě Onšova o pravděpodobný inventář některé z usedlostí, či dočasné depozitum. V porovnání s dalšími zkoumanými vesnicemi Hrušovanska je získaný sou- bor železných předmětů kvantitativně a obsahově srovnatelný se sběry ze ZSV Pavlovice, Rohoteč či Libice. Mincovní nálezy z Onšova jsou mezi dalšími zkoumanými vesnicemi výjimečné, a to díky zachycenému depotu (srov. Omelka 2023b, 282–283).

8.3 Datování

Na základě archeologického materiálu je osídlení (nebo alespoň lidská aktivita) na pravém břehu Anšovského potoka (plocha A) v malé míře doloženo již v mladohradištním ob- době na základě keramických a kovových nálezů. Představují je okraje nádob a výdutě s příměsí grafitu z detektorových pro- spekcí (obr. 15: 1, 2), sběry keramiky B. Gruny (osobní sdělení) a také olověná kolečka (obr. 7: 2, 3). Trvalé osídlení je tedy vel- kou koncentrací keramických a kovových artefaktů doloženo pro období 13. až 15. století (tab. 1, 2; obr. 7–13, 15). Zcela to potvrzuje i soubor mincí, kde nejstarší mince pocházejí prav- děpodobně z první poloviny 13. století a nejmladší mince byla ražena do 40. let 15. století. Badatel B. Gruna eviduje na ploše A taktéž vrcholně středověký keramický materiál, s minimálním zastoupením mlado- a pozdněhradištní složky (osobní sdělení). Oproti tomu plocha C představuje naprostou převahou mlado- hradištní keramiky (již z 11. století) a výskytem podkov se zvl- něným okrajem (tab. 3; obr. 19: 1, 2; 21, 23) starší fázi osídlení lokality. Keramický materiál 13. a 14. století se na ploše C tak- řka nevyskytuje. Tesařské kladívko a nůž s trnem nejsou v rámci přelomu raného a vrcholného středověku příliš chronologicky

Číslo nálezů	ID	Materiál	Popis	Datace	Vyobrazení
1	M-202105907-N00102	olovo	Zdeformované kolečko o vnějším průměru 17 mm, bez otvoru, výška 2 mm. Kolečko je tvořeno slisováním min. dvou tenkých disků o tloušťce cca 0,5 mm, váha 2,5 g. Pravděpodobně závaží.	11.–13. století	Obr. 7: 2
2	M-202105907-N00104	olovo	Přehnuté kolečko o vnějším průměru 17,5 mm, vnitřní otvor o průměru 4,5 mm, celková výška 2,5 mm, tloušťka kolečka 0,8 mm, váha 1,4 g. Pravděpodobně závaží.	11.–13. století	Obr. 7: 3
3	M-202105907-N00111	olovo	Mírně kónické kolečko o vnějším průměru 20–22 mm, vnitřní průměr 6,5 mm, výška 8 mm.	11.–13. století	Obr. 7: 4
4	M-202105907-N00118	železo	Fragment obdélné přezky se střední příčkou a schodkem. Celkové rozměry 30 × 24 × 7 mm. Střední příčka má průřez 4 mm, rámeček má plochý průřez 7 × 3 mm.	vrcholný–pozdní středověk	Obr. 8: 13
5	M-202400098-N00882	bronz	Kruhová přezka, průměr 23 mm, tloušťka 2 mm. Trn chybí.	14. století	Obr. 7: 5
6	M-202400098-N00896	železo	Přezka tvaru D s trnem 33 × 26 mm, průměr rámečku 4 mm, délka trnu 24 mm.	vrcholný–pozdní středověk	Obr. 8: 14
7	M-202105907-N00103	mosaz	Kulovitý knoflík s litým ouškem o celkové výšce 14 mm. Ouško je vysoké 6 mm, široké 4 mm, opatřené otvorem o průměru 2 mm. Tělo knoflíku má pravidelný průměr 8 mm.	vrcholný středověk–novověk	Obr. 7: 1
8	M-202105907-N00756	železo	Fragment klíče s dutým dřikem. Zachovaný dřík o délce 150 mm a průměru 14 mm s bradou o rozměrech 51 × 32 mm. Dřík je vyroben ze stočeného plechu.	pol. 14. – pol. 15. století	Obr. 8: 4
9	M-202105907-N00131	železo	Objímka o průměru 21 mm a výšce 12 mm, tloušťka plechu dosahuje 2,5 mm.	vrcholný–pozdní středověk	Obr. 8: 21
10	M-202105907-N00757	železo	Objímka o průměru 26 mm a výšce 17 mm, tloušťka plechu dosahuje 3 mm.	vrcholný středověk – novověk	Obr. 8: 20
11	M-202105907-N00475	železo	Objímka/kroužek o průměru 37 mm a výšce 10 mm, tloušťka plechu dosahuje 3,5 mm (nález B. Gruna).	vrcholný středověk – novověk	Obr. 12: 5
12	M-202105907-N00098	železo	Levé rameno podkovy s okrajem o délce 90 mm, šířka ramene 29 mm, tloušťka 5 mm. Ozub je vodorovně obdélný, šikmo odsazený od zadního okraje, výška 6 mm, celková výška 12 mm. Podkova je opatřena rýhou a dvěma otvory na hřeby o rozměrech 8 × 4,5 mm.	14. století	Obr. 10: 7
13	M-202105907-N00117	železo	Část levého ramene podkovy o celkové délce 56 mm, šířka ramene 23 mm, tloušťka 5–6 mm. Ozub je vodorovně obdélný, šikmo odsazený od zadního okraje, výška 7 mm, celková výška 15 mm. Podkova zřejmě není opatřena rýhou. V lomu je patrný první otvor na hřeby.	14. století	Obr. 10: 4
14	M-202105907-N00122	železo	Pravé rameno podkovy s okrajem o délce 135 mm, celková šířka 89 mm, šířka ramene 28 mm, tloušťka 5 mm. Ozub je vodorovně obdélný, šikmo odsazený od zadního okraje, výška 10 mm, celková výška 19 mm. Podkova je opatřena rýhou a čtyřmi otvory na hřeby o rozměrech 7,5 × 4,5 mm.	14. století	Obr. 10: 2
15	M-202105907-N00125	železo	Levé rameno podkovy s okrajem o délce 135 mm, celková šířka 119 mm, šířka ramene 30 mm, tloušťka 5 mm. Ozub je kvadratický, šikmo odsazený, výška 13 mm, celková výška 19 mm. Podkova je opatřena rýhou a třemi otvory na hřeby o rozměrech 7,5 × 5 mm.	14. století	Obr. 10: 1
16	M-202105907-N00464	železo	Část levého ramene podkovy o celkové délce 62 mm, šířka ramene 22 mm, tloušťka 4–6 mm. Ozub je vodorovně obdélný, šikmo odsazený od zadního okraje, výška 11 mm, celková výška 20 mm. Podkova zřejmě není opatřena rýhou. V lomu je patrný první otvor na hřeby (nález B. Gruna).	14. stol. – poč. 15. století	Obr. 10: 5
17	M-202105907-N00120	železo	Část levého ramene podkovy o celkové délce 52 mm, šířka ramene 22 mm, tloušťka 3 mm. Ozub je vodorovně obdélný, šikmo odsazený od zadního okraje, pozvolna se zvyšující, celková výška 13,5 mm. Podkova zřejmě není opatřena rýhou. V lomu je patrný první otvor na hřeby.	vrcholný–pozdní středověk	Obr. 10: 6
18	M-202400098-N00897	železo	Levé rameno podkovy o celkové délce 111 mm, celková šířka 76 mm, šířka ramene 25 mm, tloušťka 5 mm. Ozub je vodorovně obdélný, kolmo odsazený od zadního okraje, výška 8 mm, celková výška 17 mm. Podkova je opatřena rýhou a třemi otvory na hřeby o rozměrech 5 × 4 mm.	14. století	Obr. 10: 3
19	M-202105907-N00105	železo	Fragment sekáče sestávající z řapu o délce 51 mm a výšce 18 mm zužující se ke konci na 10 mm a z čepele o délce 23 mm a výšce 53 mm. Tloušťka se pohybuje mezi 3 a 4 mm. Řap je přisazen k hřbetu čepele.	vrcholný–pozdní středověk	Obr. 8: 16
20	M-202105907-N00107	bronz	Amorfní slitek o rozměrech cca 81 × 72 × 21 mm.	datace neurčena	Obr. 7: 7
21	M-202105907-N00883	měď	Amorfní slitek o rozměrech cca 36 × 22 × 10 mm.	datace neurčena	Obr. 7: 6
22	M-202105907-N00463	železo	Postranice udidla o celkové délce 163 mm, výška 33 mm. Na okrajích tyčinky opatřeny zahnutými rameny. Vnitřní průměr záštity oka je 24 mm (nález B. Gruna).	vrcholný středověk – novověk	Obr. 12: 1
23	M-202105907-N00096	železo	Fragment čepele srpů o celkové délce 28 mm, šířce čepele 16 mm a šířce hřbetu 4,5 mm.	vrcholný–pozdní středověk	Obr. 8: 15
24	M-202105907-N00881	železo	Fragment čepele srpů o celkové délce 87 mm, šířce čepele 16 mm a šířce hřbetu 4 mm.	vrcholný–pozdní středověk	-
25	M-202105907-N00099	železo	Hřebík s vertikální hlavou o celkové délce 30 mm, střežovitá hlava má rozměry 15,5 × 5 mm. Dřík je kvadratického průřezu 5 × 4 mm.	Středověk (– novověk)	-
26	M-202105907-N00100	železo	Hřebík s vypouklou hlavou o celkové délce 24 mm, obdélná hlava má rozměry 25 × 24 mm. Dřík je obdélného průřezu 7 × 4 mm.	Středověk (– novověk)	Obr. 8: 8
27	M-202105907-N00110	železo	Hřebík podkovák s vertikální hlavou o celkové délce 30 mm, mírně oválná hlava má rozměry 11 × 10 mm. Dřík je obdélného průřezu 3,5 × 2,5 mm. Hřebík s plochou hlavou o celkové délce 50 mm, obdélná hlava má rozměry 15 × 11 mm. Dřík je obdélného průřezu 7 × 5 mm.	Středověk (– novověk)	-

Číslo nálezu	ID	Materiál	Popis	Datace	Vyobrazení
28	M-202105907-N00113	železo	Hřebík s jednostrannou vypouklou hlavou o celkové délce 38 mm, mírně oválná hlava má rozměry 16 × 14 mm. Dřík je obdélného průřezu 5 × 3 mm. Hřebík s vypouklou hlavou o celkové délce 31 mm, obdélná hlava má rozměry 32 × 15 mm. Dřík je obdélného průřezu 7 × 5 mm.	Středověk (– novověk)	Obr. 8: 7
29	M-202105907-N00114	železo	Hřebík podkovák s kvadratickou hlavou o celkové délce 29 mm, hlava má rozměry 10 × 10 mm. Dřík je obdélného průřezu 4 × 2,5 mm.	Středověk (– novověk)	-
30	M-202105907-N00116	železo	Hřebík s vypouklou hlavou o celkové délce 56 mm, oválná hlava má rozměry 20 × 18 mm. Dřík je obdélného průřezu 5 × 3 mm.	Středověk (– novověk)	-
31	M-202105907-N00119	železo	Hřebík s jednostrannou vypouklou hlavou o celkové délce 59 mm, obdélná hlava má rozměry 25 × 15 mm. Dřík je obdélného průřezu 5 × 4 mm.	Středověk (– novověk)	Obr. 8: 6
32	M-202105907-N00121	železo	Hřebík s vertikální hlavou o celkové délce 24 mm, mírně střešovitá hlava má rozměry 16 × 5 mm. Dřík je obdélného průřezu 5 × 3 mm.	Středověk (– novověk)	-
33	M-202105907-N00126	železo	Hřebík s jednostrannou vypouklou hlavou o celkové délce 23 mm, mírně obdélná hlava má rozměry 23 × 18 mm. Dřík je obdélného průřezu 6 × 4 mm.	Středověk (– novověk)	-
34	M-202105907-N00129	železo	Hřebík podkovák s obdélnou hlavou o celkové délce 23 mm, hlava má rozměry 11 × 5 mm. Dřík je obdélného průřezu 5 × 2 mm.	Středověk (– novověk)	-
35	M-202105907-N00130	železo	Ohnutý hřebík s jednostrannou vypouklou hlavou o celkové délce 42 mm, obdélná hlava má rozměry 13 × 11 mm. Dřík je obdélného průřezu 5 × 3 mm.	Středověk (– novověk)	-
36	M-202105907-N00133	železo	Hřebík s vypouklou hlavou o celkové délce 78 mm, čtvercová hlava má rozměry 18 × 18 mm. Dřík je obdélného průřezu 5 × 4 mm.	Středověk (– novověk)	Obr. 8: 5
37	M-202105907-N00135	železo	Hřebík s rovnou hlavou o celkové délce 51 mm, obdélná hlava má rozměry 24 × 18 mm. Dřík je obdélného průřezu 5 × 2 mm.	Středověk (– novověk)	-
38	M-202105907-N00461	železo	Hřebík s vypouklou hlavou o celkové délce 58 mm, obdélná hlava má rozměry 21 × 18 mm. Dřík je obdélného průřezu 5 × 3 mm (nález B. Gruna).	Středověk (– novověk)	Obr. 12: 2
39	M-202105907-N00108	železo	Oko s trnem o celkové délce 131 mm, šířka 32 mm, tloušťka 10 mm. Trn má kvadratický průřez 10 × 10 mm. Oko je opatřeno kroužkem o průměru 55–64 mm, průřez o průměru 7,5 mm.	vrcholný–pozdní středověk	Obr. 8: 11
40	M-202105907-N00123	železo	Oko s trnem o celkové délce 101 mm, šířce oka 31 mm a tloušťce 8,5 mm. Dřík je obdélného průřezu.	vrcholný–pozdní středověk	Obr. 8: 10
41	M-202105907-N00132	železo	Oko s trnem o celkové délce 51 mm, šířce oka 25 mm a tloušťce 8 mm. Dřík je tvořen přehnutou pásovinou obdélného průřezu.	vrcholný–pozdní středověk	Obr. 8: 9
42	M-202105907-N00465	železo	Železářská/kovářská struska o rozměrech cca 75 × 57 × 36 mm (nález B. Gruna).	vrcholný–pozdní středověk	Obr. 12: 6
43	M-202105907-N00339	železo	Šipka s trnovým řapem a s rombickým průřezem hrotu. Celková délka 68 mm, hrot 9 × 6 mm, trn o délce 6 mm má průměr 3 mm.	13.–15. století	Obr. 8: 19
44	M-202105907-N00090	železo	Nožovitý tesák o celkové délce 515 mm, čepel o délce 405 mm se velmi sporadicky zužuje. Střední výška čepele je 46 mm, tloušťka 5 mm. Oboustranně nesymetrický řap o max. výšce 35 mm je vybaven na hřbetní straně lícím prožlabením. Blíže čepeli je vyražen otvor o průměru 5 mm pro záštitný trn, dále od čepele je otvor 6 mm pro uchycení obložení rukojeti. Rukojeť je oboustranně odsazená od čepele. Rentgenový snímek odhalil v přechodu čepele v řap dva nýty, které zřejmě připevňovaly obkládací plech.	15. století	Obr. 11
45	M-202105907-N00755	železo	Fragment rukojeti tesáku (řap) o délce 67 mm, šířce 25 mm a tloušťce plechu 3 mm, lící prožlabení o tloušťce 8 mm. V otvoru pro uchycení obložení otvoru se nachází zbytek nýtu o průměru 5 mm.	15.–16. století	Obr. 8: 18
46	M-202105907-N00112	železo	Záštitný trn o celkové délce 53 mm, vybaven okrouhlou hlaví o délce 34 mm a šířce 36 mm. Směrem od krčku (průměr 5 mm) se hlavice rozšiřuje na tloušťku max. 7,5 mm. Hlavice je opatřena dvěma otvory o průměru 4 mm, zdobená je paprscitě rozloženými rýhami.	vrcholný–pozdní středověk	Obr. 8: 17
47	M-202105907-N00134	železo	Část (polovina) dvoudílného lomenéhoudidla – kroužek o průměru 38–65 mm, na něj je připojeno přehnutým zachycovačem udítko o délce 63 mm kruhového průřezu o průměru 11 mm zužující se k vnitřnímu oku – kloubu, který je částečně odlomen.	vrcholný–pozdní středověk	Obr. 8: 12
48	M-202105907-N00462	železo	Část (polovina) dvoudílného lomenéhoudidla – kroužek o průměru 60 mm, na něj je připojeno plným oválným zachycovačem udítko o délce 84 mm kvadratického průřezu 8 × 8 mm zužující se k vnitřnímu oku – kloubu, který je odlomen (nález B. Gruna).	vrcholný–pozdní středověk	Obr. 12: 4
49	M-202105907-N00095	železo	Závěsný svorníkový pružinový zámek, typ I podle R. Krajíce (2003), délka těla je 44 mm a celková výška zámku je 51 mm. Výška bočnice je 24 mm, břevno svorníku má průměr 6,5 mm. Vnitřní mechanická část je zčásti zachována. Otvor pro klíč má asymetrický hvězdovitý tvar.	15. století	Obr. 8: 3 Obr. 9: 2
50	M-202105907-N00124	železo	Závěsný zámek trmenový o šířce 48 mm, tloušťce 26 mm a výšce 30 mm. Celková výška se trmenem 58 mm. Trmen má obdélný průřez 6 × 7 mm. Vnitřní mechanická část je zčásti zachována.	vrcholný–pozdní středověk	Obr. 8: 1 Obr. 9: 1
51	M-202105907-N00127	železo	Fragment trmene závěsného zámku, šířka 47 mm, výška 42 mm. Průřez trmene je kruhový o průměru 6 mm.	vrcholný–pozdní středověk	Obr. 8: 2

Tab. 2. Onšov, plocha A. Celkový přehled kovových nálezů.

Tab. 2. Onšov, area A. General overview of metal finds.

Číslo nálezů	ID	Materiál	Popis	Datace	Vyobrazení
52	M-202400098-N01075	slitina mědi	Trn plochého průřezu z přezky. Celková délka 41 mm, výška oka 13 mm, obdélný průřez trnu 4 × 2,5 mm.	Vrcholný–pozdní středověk	Obr. 18: 3
53	M-202400098-N01014	železo	Obdélná přezka se střední příčkou, rozměry 50 × 32 × 8 mm, profil příčky 3–4 × 5 mm.	Středověk	Obr. 18: 1
54	M-202400098-N01015	železo	Obdélná přezka, rozměry 34 × 30 mm, průřez 4–6 mm.	Středověk	Obr. 18: 2
55	M-202400098-N01018	železo	Nůž s trnovým řapem, oboustranně odsazeným. Celková délka 114 mm, délka čepele 81 mm, výška čepele 20 mm, tloušťka 4 mm.	Raný–vrcholný středověk	Obr. 18: 7
56	M-202400098-N01016	železo	Subtilní kladivo s „rozeklanými“ nosy / americké / ševcovské. Celková délka 109 mm, výška 19 mm, max. šířka 27 mm, průřez těla 12 × 12 mm, výška zubů 5 mm, šířka 7 a 10 mm. Otvor 17 × 8 mm.	Středověk	Obr. 18: 4
57	M-202400098-N01017	železo	Tesařský klínek o rozměrech 56 × 28 × 11 mm.	Středověk (– novověk)	Obr. 18: 5
58	M-202400098-N01019	železo	Objímka pravděpodobně z náradí. Délka 25 mm, průměr 23–25 mm, tloušťka plechu 2 mm.	Středověk (– novověk)	Obr. 18: 8
59	M-202400098-N01020	železo	Kapkovitá ocílka. Celková délka 75 mm, 31 mm šířka, 5–6 mm tloušťka.	Pozdní středověk – novověk	Obr. 18: 6
60	M-202400098-N01021	železo	Hřeb z brány. Celková délka 137 mm, průřez max. 14 × 14 mm.	Středověk (– novověk)	Obr. 20: 10
61	M-202400098-N01022	železo	Hřeb z brány. Celková délka 69 mm, průřez max. 14 × 14 mm.	Středověk (– novověk)	Obr. 20: 8
62	M-202400098-N01023	železo	Hřeb z brány. Celková délka 162 mm, průřez max. 15 × 16 mm.	Středověk (– novověk)	Obr. 20: 11
63	M-202400098-N01074	železo	Hřeb z brány. Celková délka 121 mm, průřez max. 17 × 15 mm.	Středověk (– novověk)	Obr. 20: 9
64	M-202400098-N01029	železo	Levé rameno podkovy se zvlněným okrajem. Celková délka 98 mm (v zahnutém stavu), šířka ramene max. 22 mm, tloušťka 5–6 mm. Celková výška mírného ozubu 9 mm, šířka 14 mm. Bez rýhy. Tři otvory na hřebíky o rozměrech 12 × 5 a 9 × 6 mm. Otvory jsou rozšířené.	11.–13. století	Obr. 19: 1
65	M-202400098-N01030	železo	Část podkovy, pravé rameno se zvlněným okrajem. Celková délka 100 mm (v zahnutém stavu), šířka 74 mm, šířka ramene max. 21 mm, tloušťka 5–6 mm. Celková výška kvadratického ozubu 15 mm, výška samotného ozubu 9 mm, šířka 11 mm. Bez rýhy. Tři otvory na hřebíky o rozměrech 9 × 5 a 7 × 5 mm. V prostředním otvoru se nachází zbytek hřebíku. Otvory jsou rozšířené.	11.–13. století	Obr. 19: 2
66	M-202400098-N01031	železo	Fragment pravého ramene podkovy. Celková délka 51 mm, šířka ramene 25 mm, tloušťka 3 mm, bez rýhy (?), celková výška ozubu 19 mm, výška samotného ozubu 15 mm, šířka 14 mm. Ozub je vodorovně obdélný, šikmo odsazený od zadního okraje.	14. století	Obr. 19: 4
67	M-202400098-N01032	železo	Část pravého ramene podkovy. Celková délka 89 mm, šířka ramene max. 26 mm, tloušťka 6 mm, bez rýhy. Celková výška ozubu 20 mm, výška samotného ozubu 16 mm, šířka 21 mm. Tři otvory na hřebíky 6 × 3 mm. Ozub je vodorovně hrotitý.	14. století	Obr. 19: 3
68	M-202400098-N01024	železo	Stavební kování liliovitě zakončené. Délka 127 mm, šířka 20 mm, tloušťka plechu 4 mm.	Středověk (– novověk)	Obr. 20: 5
69	M-202400098-N01027	železo	Pravděpodobně zakončení kování. Délka 44 mm, šířka 34 mm, tloušťka 5 mm.	Vrcholný–pozdní středověk	Obr. 20: 3
70	M-202400098-N01028	železo	Plechy spojené hřebíkem. Rozměry plechů: 73 × 36 mm a 76 × 36 × 34 mm v zahnutém stavu. Tloušťka plechu 2,5 mm, u otvorů jsou okraje rozšířené na 7 mm. Otvory na hřebík o průměru 8 mm. Hřebík o délce 36 mm, dřík 4 × 5 mm, šířka horizontální hlavy 19 × 7 × 5 mm.	Středověk (– novověk)	Obr. 20: 7
71	M-202400098-N01025	železo	Petlice s trnem. Rozměry části petlice 97 × 29 mm, tloušťka plechu max. 7 mm, oválný otvor 12 × 14 mm. Rozměry trnu 62 × 26 × 7 mm.	Středověk (– novověk)	Obr. 20: 4
72	M-202400098-N01026	železo	Trn s rozšířeným řapem a okem. Rozměry trnu 78 × 32 mm, dřík max. 11 × 9 mm, rozšíření dříku 16 × 19 mm, otvor trnu 22 × 11 mm. Průměr oka max. 69 mm, průměr drátu 6–7 mm.	Středověk (– novověk)	Obr. 20: 6
73	M-202400098-N01033	železo	Hřebík podkovák. Celková délka 37 mm, dřík 30 mm, průřez 6 × 3 mm, kvadratická hlava o rozměrech 12 × 9 × 7 mm.	Středověk (– novověk)	-
74	M-202400098-N01034	železo	Hřebík podkovák. Celková délka 29 mm, dřík 20 mm (v ohnutém stavu), průřez max. 7 × 4 mm, střežovitá hlava o rozměrech 18 × 5 × 9 mm.	Středověk (– novověk)	-
75	M-202400098-N01035	železo	Hřebík s vypouklou hlavou. Celková délka 39 mm, délka dříku 30 mm, průřez 6 × 4 mm. Rozměry hlavy 23 × 18 × 9 mm.	Středověk (– novověk)	Obr. 20: 1
76	M-202400098-N01036	železo	Hřebík s nízkou hlavou. Celková délka 73 mm, délka dříku 68 mm, průměr 7 mm. Hlava o rozměrech 18 × 10 × 5 mm.	Středověk (– novověk)	-
77	M-202400098-N01037	železo	Hřebík s vertikální plochou hlavou. Celková délka 51 mm, délka dříku 42 mm, max. šířka hlavy 17 mm.	Středověk (– novověk)	-
78	M-202400098-N01038	železo	Hřebík s plochou jednostrannou hlavou. Celková délka 26 mm, délka dříku 21 mm, průřez 9 × 3 mm. Hlava o rozměrech 20 × 12 × 3 mm.	Středověk (– novověk)	-
79	M-202400098-N01039	železo	Hřebík s vypouklou hlavou. Celková délka 24 mm, délka dříku 17 mm, průřez 9 × 7 mm. Rozměry hlavy 29 × 31 × 7 mm.	Středověk (– novověk)	Obr. 20: 2
80	M-202400098-N01040	železo	Železná struska/surovina. Rozměry 35 × 29 × 21 mm.	Středověk	Obr. 18: 9
81	M-202400098-N01041	železo	Železná struska/surovina. Rozměry 33 × 26 × 22 mm.	Středověk	Obr. 18: 10

Tab. 3. Onšov, plocha C. Celkový přehled kovových nálezů.
Tab. 3. Onšov, area C. General overview of metal finds.

citlivé (obr. 18: 4, 7). Pouze dva fragmenty podkovy spadají do 14. století, stejně jako bronzový trn přezky. K nejmladším nálezům (přelom pozdní středověk / raný novověk) na ploše C patří železná kapkovitá/mandlovitá ocílka. Jak křesadlo, tak trn přezky byly nalezeny spíše na periférii lokality, od poloviny tratě „U Dráhy“ dále na sever, mimo ohrazenou plochu. Polohou na levém břehu vodního toku a svou rozlohou (200 × 60 m) má onšovská mladohradištní lokalita analogii např. v podobě zaniklé vsi Potěch (k. ú. Řeznovice, okr. Brno-venkov). Ta byla na základě povrchových sběrů a následných sondáží datována do 12. až první poloviny 13. století (Měřinský 1976, 111–114). Zde však vrcholně středověké osídlení pokračovalo pouze v okolních vsích – v Řeznovicích (0,5 km jihovýchodně) a Hrubšicích (0,5 km severozápadně). V případě mladohradištní lokality u Onšova na ploše C jde tedy pravděpodobně o relokaci středověkého sídliště na protější břeh vodoteče, kde byla vystavěna vesnice s pravidelnou zástavbou. Mladohradištní osídlení v rámci vrcholně středověkých vsí či jako samostatné sídliště v blízkosti vodních zdrojů je zdokumentováno i na blízkém Pohořelicku (Unger 1995, obr. 8). V kontextu ZSV jsou to např. Bořanovice (Unger 1985), Holenice (Jelínková 1980; Unger 2011a, 67–69) nebo Narvice (Unger a kol. 1980). K datování plochy B archeologickým materiálem lze prozatím využít informací od B. Gruny, který v tomto prostoru eviduje vrcholně středověkou keramiku ze 13. století, bez starší složky (osobní sdělení).

9. Závěr

Zaniklá ves Onšov, která se do dnešních dnů zachovala ve formě hospodářského dvora Anšov, byla podrobena nedestruktivnímu archeologickému výzkumu. Analýzou dosavadních informací, porostových příznaků z veřejně dostupných satelitních snímků a povrchovými sběry kovu a keramiky měla být fakticky doložena existence vrcholně středověké vesnice, známé z písemných pramenů od poloviny 13. století po konec 15. století. Výsledkem studia porostových příznaků je částečná rekonstrukce obdélné ohrazené silniční vesnice s bránou, středovou ulicí s usedlostmi a jejich zázemím (obr. 5, 6, 14). Z plochy usedlostí byly nashromážděny artefakty, dokládající trvalé osídlení od 13. do 15. století, a to jak v podobě kuchyňské keramiky (obr. 15), tak kovových součástí oděvu, předmětů denní potřeby, stavebních kování, výstroje koně, zemědělského a řemeslného nářadí a nástrojů či militarií (tab. 2; obr. 7–13). Rovněž mincovní materiál (21 ks) z poloviny 13. až konce 15. století dokládá v souladu s písemnými prameny existenci vsi v tomto období. Jedná se převážně o fenikové ražby rakouské provenience (obr. 13; tab. 1). Na základě vnesení GPS souřadnic mincí na mapový podklad lze uvažovat o narušení peněžního depozitu, který byl snad rozchvácen v místě usedlosti č. 3 (obr. 14). Místo uložení však nebylo nalezeno. Na ploše vrcholně středověké vsi se v menší míře objevuje také mladohradištní materiál keramický i kovový (obr. 15: 1, 2; 7: 2, 3). Na základě porostových příznaků byla objevena nová část osídlení na pravobřeží místní vodoteče. Podle získaného keramického a kovového materiálu (obr. 18–20, 22, 23) se jedná o starší fázi vesnice, datovanou do 11.–12. století. Tím se existence trvalého osídlení lokality posouvá o více než dvě století před první písemné zmínky.

V blízké budoucnosti je plánována také detektorová prospekce ornice na severní polovině vesnice, označené pracovní jako plocha B. Dle výsledků detektorové prospekce z plochy A lze usuzovat, že blízkost polí k dnešní zástavbě do určité míry ochraňuje lokalitu před nelegálními hledači s detektory. Dá se tedy i zde očekávat množství artefaktů v ornici, v kvantitě a složení nezatíženém nelegálním detektoringem. Na střední, trvale zatrávněné ploše, resp. na všech zkoumaných částech vesnice, by

bylo v budoucnu vhodné provést geofyzikální měření, které může verifikovat identifikované archeologické objekty a současně doplnit celkový obraz o „slepá“ místa, na kterých se kvůli půdním a vegetačním podmínkám neprojevují porostové příznaky.

Poděkování

Za spolupráci, rady, poskytnuté informace a materiál děkuji badateli B. Grunovi. Za umožnění provést detektorové prospekce a za příkladnou spolupráci děkuji O. Kaňovi, jednateři společnosti AGRA ŠANOV, spol. s r.o. Za účast a výpomoc na detektorových prospekcích děkuji M. Ottové, M. Pernesové, P. Spálovskému a L. Štoudkovi. Za rentgenové snímky a provedení měření prvkového složení děkuji M. Kmoškovi z Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i.

Poznámky

- 1 Detektorové prospekce byly provedeny díky projektům Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i., a Jihomoravského kraje pod názvem Společnými silami za poznáním společného archeologického dědictví Jihomoravského kraje, a to pod čísly M-202105907 a M-202400098. K těmto projektům jsou v Digitálním archivu Archeologické mapy ČR vedeny nálezy, označené v tabulkách jako ID. Základní výzkum proběhl v rámci diplomové práce autora, věnující se zaniklým středověkým vsím v širším mikroregionu Hrušovanska (Omelka 2023b). Detektorové nálezy byly odevzdány Archeologickému ústavu AV ČR, Brno, v. v. i.
- 2 Materiálové, prvkové složení bylo analyzováno pomocí ručního XRF spektrometru Niton XL3t 980 za následujících podmínek: Rh rentgenka, mód General metals, doba měření 30–40 sekund, urychlovací napětí 50 kV, fokusace 8 mm, integrované automatické vyhodnocení spekter.

Literatura

- AČ XX: Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích. Díl XX. Ed. J. Kalousek. Praha 1902.
- Balcárková, A., Dresler, P., Macháček, J. 2017: *Povelkomoravská a mladohradištní keramika v prostoru dolního Podyjí*. Spisy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity 476. Brno: Masarykova univerzita. DOI: 10.5817/CZ.MUNI.M210-8866-2017. Dostupné také z: <https://hdl.handle.net/11222.digilib/137813>.
- Bálek, M., Podborský, V. 2001: Začátky letecké archeologie na jižní Moravě. In: V. Podborský (ed.): *50 let archeologických výzkumů Masarykovy univerzity na Znojemsku*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 69–94.
- Bálek, M., Unger, J. 1996: Ohrazené středověké vesnice na jižní Moravě. *Archaeologia historica* 21, 429–442. Dostupné také z: <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140211>.
- Bartík, J., Škrdl, P., Procházka, R., Kmošek, M., Augustinová, K., Žákovský, P. 2022: Kramolín hillfort revisited. Archaeological potential of a site flooded for 45 years. *Přehled výzkumů* 63(1), 33–60. DOI: 10.47382/pv0631-04. Dostupné také z: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/PV-63_1_03.pdf.
- Belcredi, L. 2006: *Bystřec. O založení, životě a zániku středověké vsi. Archeologický výzkum zaniklé středověké vsi na Dražanské vrchovině 1975–2005*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, Moravské zemské muzeum.
- Beneš, J., John, J. 2021: Olovené předměty z předpolí tvrziště v Ratajích (okr. Tábor). *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 34, 361–373.
- Biermann, F., Macháček, J., Schopper, F. 2015: *An Thaya und Notte im Mittelalter. Vergleichende archäologische Untersuchungen zu Sozial- und Siedlungsstrukturen im westslawischen Raum (6. bis 13. Jahrhundert)*. Studien zur Archäologie Europas 25. Bonn: Dr. Rudolf Habelt GmbH.

- Bláha, R., Hejhal, P., Skala, J. 2013:** Raně středověké olovené artefakty z katastru Roudnice (okr. Hradec Králové). In: P. Boroň (ed.): *Argenti fossiores et alii. Znaczenie gospodarcze wschodnich części Górnośląska i zachodnich krańców Małopolski w późnej fazie wczesnego średniowiecza (X–XII wiek)*. Chronica Silesiae superioris 1. Wrocław: Wydawnictwo Chronicon, 289–305.
- Boháčová, I., Hošek, J. 2009:** Raně středověké nože ze Staré Boleslavi. *Archaeologia historica* 34, 367–392. Dostupné také z: <https://hdl.handle.net/11222.digilib/140817>.
- Borzová, Z., Bisták, P., Lieskovský, T., Repka, D., Budaj, M., Trubín, L., Štubňa, J. 2024:** The non-destructive research into the deserted village of Jovka with the Church of St. Thomas in Nová Ves nad Žitavou. *Archaeologia historica* 49(2), 633–653. DOI: 10.5817/AH2024-2-10. Dostupné také z: <http://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.80922>.
- CDB IV/1:** *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae. IV/1.* (1240–1253). Eds. J. Šebánek, S. Dušková. Praha 1962.
- CDM III:** *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. III.* (1241–1267). Ed. A. Boček. Olomouc 1841.
- CNA I:** *Corpus nummorum Austriacorum. Mittelalter 1.* Ed. B. Koch. Wien: Kunsthistorisches Museum Wien, 1994.
- Černohorský, O. 2016:** Dva depoty středověkých mincí ze Šanova nad Jevišovkou (okr. Znojmo). *Numismatický sborník* 28(2), 276–284. Dostupné také z: <http://cms.flu.cas.cz/images/NS/NS28-2.pdf>.
- Černý, E. 1979:** *Zaniklé středověké osady a jejich plužiny. Metodika historickogeografického výzkumu v oblasti Dražanské vrchoviny.* Praha: Academia.
- ČÚZK:** Archiv. In: *Geoportál ČÚZK* [online]. © ČÚZK. [Cit. 2024-08-05]. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html>.
- ČÚZK AV:** Analýzy výškopisu. In: *Geoportál ČÚZK* [online]. © ČÚZK. [Cit. 2024-08-05]. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/av>.
- Dresler, P., Tencer, T., Vágner, M. 2015:** Prospekce zaniklé středověké vesnice Opatovice, k. ú. Hrušky. *Studia archaeologica Brunensia* 20(1), 113–132. Dostupné také z: <http://hdl.handle.net/11222.digilib/133098>.
- Drnovský, P., Guricová, L. 2016:** Podkovy z tzv. staré sbírky Muzea východních Čech v Hradci Králové. Poznámky k typologii středověkých a novověkých nálezů. *Živá archeologie* 18, 53–61. Dostupné také z: https://uni.uhk.cz/archeologie/wp-content/uploads/2023/02/Vol18_9.pdf.
- Gojda, M. 2017:** *Archeologie a dálkový průzkum. Historie, metody, prameny.* Praha: Academia.
- Google Maps:** *Google Maps* [online]. © 2025 Google. [cit. 2025-01-07]. Dostupné z: www.google.com/maps.
- Gregor, P., Hána, J. 2020:** *Typologie českých kruhových peněz se lvem a haléřů s korunou.* Plzeň, Praha: ABEPO, Česká numismatická společnost, z. s. pobočka Pražské groše.
- Grossmanová, D. 2015:** Pfennige der österreichischen Länder im mährischen Münzwesen des 13. Jahrhunderts. *Notae numismaticae* X, 147–160. DOI: 10.12797/ZP.10.2015.10.09.
- Gruna, B., Omelka, Z., Vágner, M. 2024:** Šanov (k. ú. Šanov nad Jevišovkou, okr. Znojmo). *Přehled výzkumů* 65(2), 264–266. Dostupné také z: <https://app2.ssc.avcr.cz/ARUB-prehled-vyzkumu/files/30427.pdf>.
- Hána, J. 2003:** *Pražské groše Václava IV z let 1378–1419.* Plzeň: Vlastivědné muzeum dr. Karla Hostaše v Klatovech.
- Hosák, L. 1972:** Lokalizace zaniklých sídlišť na Znojemsku. *Jižní Morava* 8, 21–29. Dostupné také z: <https://lurl.cz/HJgZq>.
- Hosák, L., Šrámek, R. 1980:** *Místní jména na Moravě a ve Slezsku. II. M–Ž. Dodatky, doplňky, přehledy.* Praha: Academia.
- Humpola, D. 2015:** *LET_2015_07_02_181104-63.* Letecká fotografie vegetačních příznaků, M-DL-202202031 [cit. 2025-19-06]. Uloženo: Archiv náleзовých zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. DOI: 10.60585/M-DL-202202031. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://doi.org/10.60585/M-DL-202202031>.
- Hurt, R. 1965:** Hrušovanské rybníky. *Vlastivědný věstník moravský* XVII(2), 182–199. Dostupné také z: <https://lurl.cz/bJUey>.
- Janiček, F. 1995:** K lokalizaci zaniklých vesnic na Znojemsku. *Vlastivědný věstník moravský* XLVII(1), 58–64. Dostupné také z: <https://lurl.cz/aJgZD>.
- Jelínková, D. 1980:** Zjišťovací výzkum v severovýchodní části katastru obce Drnholec (okr. Břeclav). *Přehled výzkumů* 1977, 107–108, obr. 37. Dostupné také z: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/pv_22_1977.pdf.
- Kaźmierczyk, J. 1978:** *Podkowy na Śląsku w X–XIV wieku. Studia z dziejów kultury materialnej.* Prace Komisji Nauk Humanistycznych 9. Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Kolomazníček, V. 2021:** *Panství pánů z Holštejna z pohledu archeologie.* *Archaeologica Olomucensia* VI. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Dostupné také z: <http://vffup.upol.cz/wp-content/uploads/2022/06/Panstvi-panu-z-Holstejna.pdf>.
- Kovárník, J. 1997:** 10 let letecké archeologie na Moravě (a v bývalém Československu) 1983–1993. *Přehled výzkumů* 1993–1994, 311–331. Dostupné také z: https://arub.cz/wp-content/uploads/pv_38_1993-1994_specialni_metody.pdf.
- Kovárník, J. 2018:** Objevy letecké prospekce zaniklých středověkých vesnic na jižní a jihozápadní Moravě. *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd* 32(1), 3–24. Dostupné také z: <https://journals.muni.cz/dejinyadejepis/article/view/36426/31157>.
- KP V:** *Libri citationum et sententiarum seu – Knihy půhonné a náleзовé. V/2. Řada brněnská 1480–1494.* Ed. V. Brandl. Brno 1892.
- Krajíc, R. 2003:** *Sezimovo Ústí. Archeologie středověkého poddanského města. 3. Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa. Díl 1.* Praha, Sezimovo Ústí, Tábor: Archeologický ústav AV ČR v Praze, Husitské muzeum v Táboře, Městský úřad v Sezimově Ústí. Dostupné také z: <https://lurl.cz/2JgZS>.
- Kuna, M. a kol. 2004:** *Nedestruktivní archeologie. Teorie, metody a cíle.* Praha: Academia.
- Mapy.cz:** *Mapy.com* [online]. © 2025 seznam.cz. a. s. [cit. 2025-01-07]. Dostupné z: <https://mapy.com/cs>.
- Mazáňková, J., Doležalová, K., Těšnohlídek, J. 2016:** Zaniklé středověké vesnice na Moravě, dějiny bádání a stav výzkumu. In: P. Nocuň et al. (eds.): *Wieś zaginiona. Stan i perspektywy badań.* Monografie i materiały 5. Chorzów: Muzeum „Górnosłaški Park Etnograficzny w Chorzowie“, 59–92.
- Měchurová, Z. 1997:** *Konůvky – zaniklá středověká ves ve Žďánickém lese.* Studie Archeologického ústavu Akademie věd ČR v Brně XVII(1). Brno: Archeologický ústav Akademie věd ČR v Brně. Dostupné také z: https://www.arub.cz/wp-content/uploads/Konuvky_zanikla_stredoveka-ves_web_n-1.pdf.
- Měřínský, Z. 1976:** Zaniklé středověké osady na panství kláštera oslavanského. (Vývoj a změny struktury osídlení). *Archaeologia historica* 1, 109–120. Dostupné také z: <https://hdl.handle.net/11222.digilib/139137>.
- Měřínský, Z., Unger, J. 2019:** Svědectví archeologických nálezů o zaniklé vsi Purgmanice u Perné (okr. Břeclav). In: M. Dejmal et al. (eds.): *Na hradech a tvrzích. Miroslavu Plačkoví k 75. narozeninám jeho přátel a žáci.* Praha: Lidové noviny, 317–322.
- MZA_1824:** *Moravský zemský archiv* [online]. D9 Indikační skici, sign. 0701. Hevlín. 1824. [cit. 2025-02-02]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/indikacniskici/skica/detail/1002>.
- MZA_1877:** *Moravský zemský archiv* [online]. D9 Indikační skici, sign. 0701. Hevlín 1877. [cit. 2025-02-02]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/indikacniskici/skica/detail/1003>.

- Nekuda, V. 1961:** *Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu*. Brno: Krajské nakladatelství.
- Nekuda, V. 2000:** *Mstěnice. Zaniklá středověká ves u Hrotovic. 3. Raně středověké sídliště*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, Moravské zemské muzeum v Brně. Dostupné také z: <https://lurl.cz/plGy4>.
- Novotný, B. 1979:** Význam podkov, ostruh a udidel z hradiska Vysoká Zahrada – castrum Strachotín u Dolních Věstonic na Moravě. *Archaeologia historica* 4, 287–294. Dostupné také z: <https://hdl.handle.net/11222.digilib/139279>.
- Obec_Onšov:** Stručná historie. In: *Obec Onšov* [online]. [cit. 2025-01-17]. Dostupné z: <https://www.obeconsov.cz/o-obci/historie/>.
- Omelka, Z. 2023a:** Nové poznatky o zaniklých středověkých vsích u Valtic. *Jižní Morava* 59(62), 93–106.
- Omelka, Z. 2023b:** *Zaniklé středověké vesnice na Hrušovsku* [online]. Rkp. diplomové práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Filozofická fakulta. Katedra historie. Uloženo: Theses.cz [cit. 2025-06-19]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/dpx156/>.
- Peřinka, F. V. 1903:** Některé zaniklé osady na Znojemsku. *Časopis Matice moravské* XXVII(2), 145–157. Dostupné také z: <https://lurl.cz/1JgUd>.
- Peřinka, F. V. 1905:** *Vlastivěda moravská II. Jaroslavický okres*. Brno: Musejní spolek v Brně. Dostupné také z: <https://lurl.cz/HJUQ7>.
- Procházka, R., Balcárková, A., Nývtlová Fišáková, M., Přichystal, A., Petřík, J., Slavíček, K., Kmošek, M., Hložek, M. 2020:** *Přerov, Horní náměstí č. p. 19, 20. Otázka prostorového vývoje lokality a možnosti poznání socioekonomického profilu jejích obyvatel v 9.–12. století*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 67. Brno: Archeologický ústav AV ČR v Brně.
- Ptáček, M., John, J., Beneš, J. 2018:** Olovené předměty z hradiště Na Janu v Netolicích. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 31, 247–252.
- Smolík, J. 1971:** *Pražské groše a jejich díly (1300–1547)*. Praha: Československá numismatická společnost.
- Steinhilber, D. 1954–1955:** Geld- und Münzgeschichte Augsburgs im Mittelalter. *Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte* 5(6), 5–142. Dostupné také z: <https://www.bngv.de/wp-content/uploads/2022/05/1954-1955-Band-V-VI.pdf>.
- Svobodová, H. 1997:** Die Entwicklung der Vegetation in Südmähren (Tschechien) während des Spätglazials und Holozäns – eine palynologische Studie. *Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft in Österreich* 134, 317–356. Dostupné také z: https://www.zobodat.at/pdf/VZBG_134_0317-0356.pdf.
- Šedo, O. 2013:** Půdorysy členitých nadzemních archeologických objektů z jižní Moravy identifikované při studiu ortofotomaps v Českých Křídlovicích, Šanově a Jevišovce. *Jižní Morava* 49(52), 66–84.
- Škabrada, J. 2022:** *Nástin vývoje venkovských půdorysů a plužin v Čechách. K výpovědní schopnosti map stabilního katastru*. Brno: Společnost pro obnovu vesnice a malého města. Dostupné také z: https://www.sovamm.cz/wordpress/wp-content/uploads/2022/12/NVVPP_SOVAMM_2022_orezVr.pdf.
- Škabrada, J., Pešková, Z. 2006:** K možnostem identifikace středověkého vyměřování vesnic v českých zemích. *Dějiny věd a techniky* XXXIX(3), 163–178. Dostupné také z: <https://lurl.cz/YJgOk>.
- Šlancarová, V. 2022:** Šperky. In: A. Hoch (ed.): *Zmizelá Třebíč. Výpověď archeologie k dějinám města*. Třebíč, Jihlava: Městské kulturní středisko, Muzeum Vysočiny, 170–183.
- Trampota, F. 2017:** Drnholec (okr. Břeclav). *Přehled výzkumu* 58(2), 210. Dostupné také z: https://www.arub.cz/prehled-vydanych-cisel/PV-58-2_stredovek_novovek.pdf.
- Unger, J. 1974:** K lokalizaci některých zaniklých středověkých osad v okolí Pohořelice. *Jižní Morava* 10(II), 22–23. Dostupné také z: <https://lurl.cz/gJgOY>.
- Unger, J. 1985:** Zaniklá středověká ves Bořanovice u Přibic (okres Břeclav). *Jižní Morava* 21(24), 109–125. Dostupné také z: <https://lurl.cz/RJgO7>.
- Unger, J. 1995:** Mladohradištní sídliště Smolín-Studýnková (okr. Břeclav). *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* E 40, 119–134. Dostupné také z: <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109996>.
- Unger, J. 2011a:** Minulost Drnholce ve světle archeologických nálezů. In: E. Kordiovský (ed.): *Drnholec*. Drnholec: Městys Drnholec, 61–72.
- Unger, J. 2011b:** Přezky s kruhovým rámečkem jako součást mužského oděvu ve středověku. *Archeologické rozhledy* LXIII(4), 674–679. Dostupné také z: <https://lurl.cz/JJIUu>.
- Unger, J. a kol. 1980:** *Pohořelice – Klášterka. Pravěké sídliště, slovanská osada a zaniklá středověká ves*. Studie Archeologického ústavu Československé akademie věd v Brně VIII(2). Praha: Academia. Dostupné také z: <https://lurl.cz/YJgOX>.
- Vágner, M. 2021:** *Zaniklé ohrazené středověké vesnice na jižní Moravě z pohledu metod nedestruktivní archeologie* [online]. Rkp. disertační práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav archeologie a muzeologie. Uloženo: Archiv závěrečných prací Masarykovy univerzity [cit. 2025-19-06]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/ix1v0/>.
- Vágner, M., Škvrňák, J., Dresler, P. 2020:** Nové poznatky k ohrazeným středověkým vesnicím na jižní Moravě z pohledu dálkového průzkumu Země. *Archaeologia historica* 45(1), 93–121. DOI: 10.5817/AH2020-1-4. Dostupné také z: <http://hdl.handle.net/11222.digilib/142959>.
- Vágner, M., Tencer, T., Prištáková, M., Šimík, J., Dresler, P. 2018:** Zaniklá středověká ves „Vsisko“ z pohledu metod nedestruktivní prospekce. *Studia archaeologica Brunensia* 23(1), 105–122. DOI: 10.5817/SAB2018-1-6. Dostupné také z: <http://hdl.handle.net/11222.digilib/138195>.
- Vích, D. 2020:** Příspěvek k poznání historie hradu u Boršova na Moravskotřebovsku. *Archaeologia historica* 45(1), 347–361. DOI: 10.5817/AH2020-1-16. Dostupné také z: <http://hdl.handle.net/11222.digilib/142971>.
- Vích, D. 2021:** Severní část Malé Hané v archeologických pramenech 11.–13. století získaných povrchovou prospekci. *Archaeologia historica* 46(1), 57–79. DOI: 10.5817/AH2021-1-3. Dostupné také z: <http://hdl.handle.net/11222.digilib/144238>.
- Vích, D., Žákovský, P. 2016:** Vojenské vybavení bojové družiny před husitskou revolucí, soubor militárií z hradu Orlík u Brandýsa nad Orlicí ve východních Čechách. *Památky archeologické* CVII, 279–351. Dostupné také z: <https://lurl.cz/L1Z1J>.
- Zaoral, R. 2017:** Bavorský a český fenik. Přeshraniční měnové zóny ve vrcholném středověku. In: R. Luft a kol.: *České země a Bavorsko, konfrontace a paralely*. Práce Historického ústavu AV ČR. Praha: Historický ústav AV ČR, v. v. i., 47–62.
- ZDB I:** *Die Landtafel des Markgrathumes Mähren. Brünnner Cuda*. Eds. P. Chlumecký, J. Chytil, K. Demuth, A. R. Wolfskorn. Brno 1856.
- ZDB II:** *Moravské zemské desky. II. (1480–1566). Kraj brněnský*. Ed. T. Kalina. Brno 1950.
- ZDB III:** *Moravské zemské desky. III. (1567–1641). Kraj brněnský*. Ed. M. Rohlík. Praha 1957.
- Zůbek, A. 2002:** Středověké přezky v brněnských nálezech. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* M 7, 123–153. Dostupné také z: <https://hdl.handle.net/11222.digilib/113837>.
- Žákovský, P., Schenk, Z. 2017:** *Středověké a raně novověké zbraně Přerovska. Zbraně a zbroj od kolapsu Velké Moravy do konce třicetileté války*. Přerov: Muzeum Komenského v Přerově, p. o., Archeologický ústav AV ČR Brno, v. v. i.

Summary

The paper focuses on non-destructive research of the deserted medieval village of Onšov (Šanov cadastral area, Znojmo District; Fig. 1). In the first step, the researchers' previous knowledge (e.g. from B. Gruna), available aerial and satellite images of the site and old map documents were analysed (Fig. 2–5). Working areas were then selected for detector survey, including the collection of ceramic material. A series of nine detector prospections yielded 102 metal and 149 ceramic finds, which were analysed (Fig. 7–13, 15, 18–21, 23). The paper brings new information about the existence of the extinct village of Onšov, which exists in written sources in the 13th to 15th centuries. Thanks to crop marks, it was possible to identify the village enclosure (however, this had already been discovered and published earlier), several homesteads including their surroundings were newly interpreted, and the overall structure of the village was estimated. The metal and non-metal artefacts found proved the presence of a long-term settlement in the High and Late Middle Ages. The inventory of detector finds documents everyday life in the village (buckles, household equipment, padlocks, constructions hardware), agricultural and craft activities (tools, parts of instruments) and the military (falchion, arrowhead).

The collection also includes 21 coins (Fig. 13). This material chronologically correlates with written sources from the first mention to the disappearance of the village. However, archaeological material proves the existence of a settlement about two centuries earlier, in the 11th to 12th centuries (Fig. 19, 21, 23). Thanks to aerial photographs and subsequent surface collections of metal and ceramics, an older phase of settlement was revealed on the left bank of the Anšovský potok Stream.

Kontakt

Zdeněk Omelka

Regionální muzeum v Mikulově, p. o.
Zámek 4
CZ-692 01 Mikulov
e-mail: omelka@rmm.cz
ORCID: 0009-0007-1413-2679